

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Případy úmrtí na státní hranici v úseku 9. brigády Pohraniční stráže v 50. letech
20. století
Cases of deaths at the state border in the section of the 9th Border Guard
Brigade in the 1950s

Daniela Kořánová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Koura, PhD.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Biologie, geologie a environmentalistika se zaměřením na
vzdělávání – Dějepis se zaměřením na vzdělávání

2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Případy úmrtí na státní hranici v úseku 9. brigády Pohraniční stráže v 50. letech 20. století* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. července 2022

.....

Daniela Kořánová

Poděkování

Mé poděkování patří doc. PhDr. Petru Kourovi, PhD. za jeho trpělivost a rady při vedení mé bakalářské práce. Stejně tak chci poděkovat zaměstnancům Archivu bezpečnostních složek za pomoc při bádání, jmenovitě převážně Mgr. Tomáši Slavíkovi. Dále mé rodině a přátelům, kteří mě při psaní bakalářské práce podporovali.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá úmrtími na státní hranici v úseku, kde působila 9. brigáda Pohraniční stráže v 50. letech 20. století. Hlavním cílem práce je zdokumentovat úmrtí jednotlivých osob na základě archivních dokumentů. Tyto osoby se z různých důvodů rozhodly přejít státní hranice Československé republiky. Dále jsem se pokusila zachytit jejich život před tragickým koncem. Práce se také věnuje historii ochrany státních hranic s důrazem na období mezi lety 1948–1989. V neposlední řadě se zabývá také 9. brigádou Pohraniční stráže, která sídlila v Poběžovicích a střežila státní hranice se Spolkovou republikou Německo. V tomto případě je kladen důraz převážně na 50. léta.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pohraniční stráž, státní hranice, Poběžovice, 9. brigáda, železná opona, Československo, 50. léta 20. století

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with deaths at the state border in the area where the 9th Border Guard Brigade operated in the 1950s. The main objective of the thesis is to document the deaths of individual persons based on archival documents. These individuals decided to cross the state border of the Czechoslovak Republic for various reasons. Furthermore, the attempt is to outline their lives before their tragic end. The thesis also examines the history of state border protection with an emphasis on the period between 1948–1989. Last but not least, it also deals with the 9th Border Guard Brigade, which was based in Poběžovice and guarded the state border with the Federal Republic of Germany. In this case, the emphasis is mainly on the 1950s.

KEYWORDS

Border Guard, state border, Poběžovice, 9th Brigade, Iron Curtain, Czechoslovakia, 1950s

Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	8
1 Historie ochrany státní hranice a Pohraniční stráže	12
1.1 Roky 1945–1951.....	13
1.2 Období po reorganizaci v roce 1951.....	15
1.3 Šedesátá léta	19
1.4 Od sedmdesátých let do pádu železné opony	21
1.5 Ženijně technické zabezpečení státní hranice.....	23
1.5.1 Osvěcovadla	23
1.5.2 Drátěný zátaras	24
1.5.3 Miny	25
1.5.4 Další typy zabezpečení.....	26
2 Devátá brigáda Pohraniční stráže	28
2.1 Osudy rot 9. brigády a blízkých osad	31
2.2 Zadržené osoby v úseku 9. brigády	32
3 Případy úmrtí na státní hranici	34
3.1 Josef Zika.....	35
3.1.1 Okolnosti úmrtí	37
3.2 Ladislav Vaník.....	38
3.2.1 Okolnosti úmrtí	39
3.3 Štefan Kollmann	40
3.3.1 Okolnosti úmrtí	41
3.4 Jan Kováč	43
3.4.1 Okolnosti úmrtí	43
3.5 Rudolf Mančuška/Mančoška	45

3.5.1	Okolnosti úmrtí	45
3.6	Karel Němec	46
3.6.1	Okolnosti úmrtí	46
3.7	Jiří Vorlíček	46
3.7.1	Okolnosti úmrtí	46
3.8	Brůno Peška/Miroslav Macháček	46
3.8.1	Okolnosti úmrtí	47
3.9	Szabó István.....	49
3.9.1	Okolnosti úmrtí	49
3.10	Josef Královec.....	50
3.10.1	Okolnosti úmrtí	50
3.11	Alois Pastorek	51
3.11.1	Okolnosti úmrtí	52
3.12	Michal Pankratz/Pangratz	53
3.12.1	Okolnosti úmrtí	53
	Závěr.....	55
	Seznam pramenů a literatury.....	57
	Seznam příloh.....	60

Úvod

Tato bakalářská práce by se měla zabývat několika případy úmrtí na státní hranici s někdejší Spolkovou republikou Německo. Konkrétně v oblasti působení 9. brigády Pohraniční stráže Pobežovice, tedy přibližně od obce Rozvadov k Nýrsku. Znamější je pojmenování domažlická brigáda, ale velitelství se do Domažlic přesunulo až roku 1962. Do té doby se velitelství brigády nachází v Pobežovicích. Časový rozsah práce je stanoven na 50. léta 20. století, kdy se postupně formovala opatření na státních hranicích.

K tomuto tématu mě přivedl zájem o moderní dějiny a také působení rodinného příslušníka v Pohraniční stráži. Jakožto podplukovník sloužil u Pohraniční stráže od 70. let na rotách Svatá Kateřina, Sruby, Rybníky a Ostrý. Některé fotografie z jeho soukromého archivu jsem využila v této práci. Kromě toho se velmi zajímám o Šumavu, Český les a nejbližší okolí, proto jsem zvolila oblast právě v okolí Domažlic. Zároveň mi připadá téma Pohraniční stráže velmi zajímavé a v některých oblastech v současné době neprobádané.

Tato bakalářská práce se nejdříve zaměří na stručnou historii střežení hranic od konce druhé světové války do pádu železné opony. Zmínka bude také o ženičně technickém zabezpečení, jako je drátěný zátaras a minová pole. Další kapitola bude již pojednávat konkrétně o 9. brigádě Pohraniční stráže v Pobežovicích s důrazem na padesátá léta. Zde se bude jednat o pouhý náhled do fungování a míst brigády, protože by to mohlo vystačit na samostatnou práci. Hlavní část práce bude obsahovat jednotlivé případy úmrtí. U každého člověka bude představen jeho život před pokusem o přechod hranice a poté budou uvedeny okolnosti úmrtí. Kromě toho zde bude určitá snaha zjistit důvod k přechodu hranice, tedy jejich životní příběh. K práci jsou přiloženy dobové fotografie či archivní dokumenty. Součástí přílohy jsou také grafy shrnující statistické údaje.

Cílem mé bakalářské práce je přiblížit jednotlivé případy a zároveň připomenout občany, kteří zemřeli na státní hranici. Většinou se tak stalo při cestě za svobodou, ale mohly se vyskytnout i jiné důvody. Ráda bych tedy osvětlila poměrně nedávné události, které se odehrávaly za minulého režimu a které by neměly být zapomenuty. Práce nebude obsahovat padlé příslušníky Pohraniční stráže, kterých bylo také mnoho.

Některé známky působení Pohraniční stráže a přítomnosti železné opony jsou v terénu patrné dodnes. Jedná se o zchátralé budovy jednotlivých rot či lesní průseky, kudy vedl drátěný zátaras. V dnešní době vzniká mnoho připomínek či památníků na tuto dobu. Například Národní park Šumava věnuje pozornost historii střežení hranice a na turistických stezkách jsou k vidění

informační tabule, které o tomto tématu pojednávají. Dále je v Bučině vybudován Památník železné opony. Jedná se o repliku signální stěny a strážní věže. Další památník se nachází ve Všerubech. Konkrétně je to Památník obětem přechodů hranice 1948–1989. V České republice máme také muzea, které se věnují tomuto tématu. Jedná se o Muzeum železné opony ve Valticích a Muzeum Pohraniční stráže v Rozvadově. Fotografický materiál můžeme najít kromě archivu také na webových stránkách www.vojensko.cz. Přispívají zde často bývalí příslušníci Pohraniční stráže.

Téma Pohraniční stráže, obětí a přechodů státních hranic je v současné době probádané pouze částečně. Většina archivních fondů je nezpracovaných a množství archiválií v nich je rozsáhlé. Jedním z předních odborníků je Pavel Vaněk, který v současnosti působí v Archivu bezpečnostních složek. Zde má na starost fondy Pohraniční stráže a vojsk Ministerstva vnitra. Ve své knize *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955* zpracoval dvě jednotky: 5. brigádu Cheb a 4. brigádu Znojmo.

Při zpracování bakalářské práce budu vycházet z primárních pramenů. Hlavní archivní fondy, ze kterých budu čerpat, se nachází v Archivu bezpečnostních složek. Jedná se o fond 2344 9. brigády Pohraniční stráže a fond 2357 Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic. Veškeré prameny ohledně Pohraniční stráže byly uloženy právě na Oddělení archivních fondů Ministerstva vnitra Československé republiky, Státní bezpečnosti a vojsk Ministerstva vnitra.

Fond 9. brigády obsahuje materiály z časového rozmezí 1951–1991. Celková metráž fondu je 88,78 běžných metrů a neexistuje k němu žádná archivní pomůcka. Zde použiji vojenské kroniky od roku 1951 do roku 1960. Ty jsou rozdělené do svazků vždy po pěti letech. Každý svazek pak obsahuje oddíly, které pojednávají například o výstavbě útvaru, ochraně státních hranic, sportovních událostech, stranické práci a spolupráci s obyvatelstvem. Využiji je převážně pro kapitolu o 9. brigádě. Vzhledem k době, ve které vznikly, je potřeba si dávat pozor na silně prokomunistické názory. Jedná se o jiný druh pramene nežli úřední dokumenty psané veliteli, neboť byly napsány přímo příslušníky Pohraniční stráže. Z některých citací v této práci je ideologické zabarvení velmi dobře vidět. Kromě brigádní kroniky využiji také některé zprávy o zadržení „narušitelů“ a podobně.

Fond Hlavní správy Pohraniční stráže je rozsáhlejší. Celkově zaujímá 102,96 běžných metrů. Nejvíce budu využívat měsíční výkazy činnosti brigády a denní hlášení. V denních hlášeních jsou události popsány přehledně dle brigád. Nejsou příliš obsáhlé, jde pouze o stručné shrnutí. Podrobnější by měly být měsíční výkazy, které se psaly se značným odstupem.

K některým případům jsou v tomto fondu také podrobnější zprávy. Jsou k nim připojené i zprávy z ohledání mrtvoly, nakreslené mapy incidentů a zápisy o výpovědi. Můžou obsahovat také fotografie. Vše je psáno česky a převážně strojopisem. V některých zprávách jsou ručně připsané poznámky.

Vzhledem k tématu také využiji vyšetřovací spisy a jiné zprávy různých politických orgánů, například Správy vyšetřování Státní bezpečnosti či Zpravodajské správy Generálního štábu Československé lidové armády. Ty se také nachází v již jmenovaném Archivu bezpečnostních složek. K některým osobám jsem našla i spisy z doby před neúspěšným pokusem přejít státní hranici. U agenta Štefana Kollmanna bude jeho činnost pro rozvědku pouze nastíněna. Pro zájemce jsou ale všechny spisy v Archivu bezpečnostních složek k dispozici a může si činnost Kollmanna prostudovat. Podobně tomu tak bude i u Josefa Ziky, který byl součástí velké špionážní skupiny. Ladislav Vaník byl na nějaký čas příslušníkem Sboru národní bezpečnosti. K tomuto případu bude využit také jeho personální spis. Opět je většina spisů psána česky strojopisem, jeden z nich se dochoval pouze na mikrofilmu. Některé z nich jsou v současnosti již plně digitalizovány.

V rámci sekundární literatury využiji odborné knihy, které pojednávají obecně o Pohraniční stráž, střežení státní hranice a celkově o problematice železné opony. Jedná se například o knihu Tomáše a Aleny Jílkových *Železná opona: Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*, která se zaměřuje na státní hranice s Bavorskem i Rakouskem. Autoři zde popisují vývoj hranice a pohraničních oblastí. Publikace je hojně doplněna dobovými či současnými fotografiemi a jinými dokumenty. Jílkovi využili mnoho pramenů z fondů Pohraniční stráže Archivu ministerstva vnitra (dnes jsou tyto fondy pod správou Archivu bezpečnostních složek) a dokumenty Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Služby kriminální policie a vyšetřování. Dále použili také soukromé archivy. Manželé Jílkovi napsali také publikaci s názvem *Železná opona: česko-bavorská hranice 1948–1989*. Je koncipována ve stejném duchu jako kniha předcházející, ale zaměřuje se přímo na zvolený konkrétní úsek státní hranice. Oba autoři působili na Západočeské univerzitě v Plzni.

Pro problematiku obětí státních hranic byla vydána kniha Martina Pulce *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, ve které jsou seznamy usmrcených osob na státních hranicích mezi lety 1945–1989. Kromě toho obsahuje i stručnou historii a organizaci Pohraniční stráže. Z této knihy jsem vycházela v samotném počátku práce. V tabulkách jsem našla příslušné případy úmrtí v úseku 9. brigády a dle jmen jsem si dále dohledala primární prameny

v archivech. Martin Pulec zpracoval také statistiku výsledků Pohraniční stráže v padesátých letech, která vyšla v periodiku Ústavu pro studium totalitních režimů *Securitas imperii*. Martin Pulec působil také v Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

K tématu byla užitečná také publikace Terezy Maškové a Vojtěcha Ripky: *Železná opona v Československu: usmrcení na československých státních hranicích v letech 1948–1989*. Zde autoři pracují s počtem 276 usmrcených osob. Jedná se o teoretický úvod do výzkumu, který je k dispozici v Českém sociálněvědním datovém archivu. Ten patří k Sociologickému ústavu Akademie věd České republiky.

Z knihy Zdeňka Šmídy *Tajemství západní hranice* jsem čerpala informace převážně ke kapitole o 9. brigádě. Šmída vystudoval právnickou fakultu a tématem státních hranic se zabývá již několik let. Autor se věnuje minulosti i současnosti státní hranice v oblasti Šumavy a Českého lesa. Kromě toho napsal také publikaci k historii 10. brigády Pohraniční stráže.

Kromě knih, které vyšly po roce 1989, jsem využila i *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, který byl vydán v roce 1986. Je samozřejmě silně ideologicky zabarvená, proto je nutné k ní přistupovat kriticky. I přesto jsem některé informace a pasáže použila, převážně pro porovnání se současnou odbornou literaturou.

1 Historie ochrany státní hranice a Pohraniční stráž

K problematice úmrtí na státní hranici je potřeba nejdříve uvést stručnou historii k její ochraně. Hranice byly střeženy i v dávných dobách, ale pro téma této bakalářské práce je důležité až období od 19. století.

První jednotky určené ke střežení státních hranic vznikly v 1. polovině 19. století. Označovaly se jako pohraniční myslivci, ti skládali věrnost přímo císaři. Roku 1835 vznikla také tzv. důchodková stráž. Jen o sedm let později došlo ke sloučení obou útvarů, a tak se v roce 1842 zrodila Finanční stráž. Vše vzniklo převážně kvůli pašování zboží přes státní hranice. Na počátku 2. poloviny 19. století se jednalo hlavně o potraviny.¹ Střežení hranice mělo tedy hlavně hospodářské aspekty. Finanční stráž byla předchůdkyně později vzniklé Pohraniční stráže. Celnice a stanice Finanční stráže ve sledovaném úseku stála například u obce Švarcava.²

V roce 1933 byly založeny četnické pohotovostní oddíly, ale příliš zásadní v ochraně hranic nebyly. Vzhledem k tomu, že od sousedního Německa hrozilo stále větší a větší nebezpečí, měla se zavést na území Československa opatření k obraně státu. Dne 23. října 1936 vznikla Stráž obrany státu (označována také jako SOS) a v jejích řadách byli vojáci, četníci, státní policie a finančníci. Stráž byla rozdělena na obvody, prapory, roty a družstva. Celkem bylo na území Československa 31 praporů. Ve sledované oblasti se nacházel prapor Domažlice s nižšími obvody v Horšovském Týně, Domažlicích a Klatovech.³ Před uzavřením Mnichovské dohody docházelo ke střetům s henleinovskými ordnery. Ti byli zastánci nacistické ideologie.⁴ K jednomu takovému střetu došlo také u obce Lísková u Černého potoka.⁵ Dle publikace *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže* bylo v těchto konfliktech zabito 171 československých vojáků a 404 bylo raněno.⁶ Po 30. září 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda, musela Finanční stráž opustit své pozice na státních hranicích. Půl roku poté byli někteří příslušníci Stráže obrany státu zatčeni a 21. prosince 1939 byla Stráž zrušena úplně.⁷ V době Protektorátu Čechy a Morava museli finančníci sloužit bez zbraní a v roce 1940 byli dokonce odvoláni. Naše

¹ Tomáš JÍLEK – Alena JÍLKOVÁ, *Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*. Praha: Baset, 2006, s. 14.

² Zdeněk ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice: Chebsko, Tachovsko, Domažlicko*. Plzeň: Starý most, 2021, s. 196.

³ Tamtéž, s. 65.

⁴ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 16.

⁵ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 215.

⁶ František WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*. Praha: Naše vojsko, 1986, s. 20.

⁷ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 66.

státní hranice začala střežit německá pořádková policie.⁸ Slovenskou republiku stále chránili příslušníci Finanční stráže.⁹

1.1 Roky 1945–1951

Bezprostředně po konci 2. světové války měla ochranu česko-bavorské hranice na starost americká armáda.¹⁰ Finanční stráž byla obnovena v květnu 1945 a měla 5600 příslušníků. Občas se střetla s ilegální nacistickou skupinou Werwolf, která se objevila mezi sudetskými Němci. Hlavním úkolem ostrahy státních hranic v těchto letech bylo zamezení nepovoleného přechodu přes hranice a pašeráctví. Kromě toho se snažili zabránit oddílům Banderovců přejít na západ. Dále museli nedávno odsunutému německému obyvatelstvu zabránit návratu zpět do Československa. Kromě Finanční stráže střežil hranice také 1. Pohotovostní pluk Národní bezpečnosti, který měl 12 rot. Pluk byl v roce 1946 změněn na Pohraniční útvar Sboru národní bezpečnosti 9600 Praha.¹¹ Z hlediska výzbroje měla Finanční stráž výbavu ještě z doby první republiky a Pohraniční útvar využíval zabavené německé zbraně.¹² Později byly tyto zbraně nahrazeny samopaly z Československa nebo Sovětského svazu.¹³

Těsně před únorem 1948 se pod větším vlivem komunistické strany uzavírala západní hranice.¹⁴ Postupně začalo budování železné opony, která rozdělovala Evropu po většinu 2. poloviny 20. století.

Po únorovém převratu v roce 1948 byla většina příslušníků Finanční stráže nucena se přesunout na státní hranici s Bavorskem, kde se nacházela americká okupační zóna. Na hraničních přechodech začaly dominovat různé zábrany a hlídky Sboru národní bezpečnosti. Na těch méně využívaných byly vykopány příkopy a nebyly již více kontrolovány.¹⁵ V prosinci 1948 byla státní hranice rozdělena na dva úseky kvůli její ochraně. Byly to úseky západní a východní. První jmenovaný měl osm velitelství jednotlivých praporů v těchto městech: Liberec, Litoměřice, Karlovy Vary, Písek, České Budějovice, Znojmo a Bratislava. Západ měl pro komunistický režim větší prioritu, a tak byl lépe vybavenější. Hlavně zabraňoval nepovolenému přechodu do americké okupační zóny, ze které později vznikne Spolková republika Německo. Východní úsek měl velitelství méně, konkrétně v Hradci Králové, Opavě,

⁸ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 16.

⁹ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 22.

¹⁰ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 80.

¹¹ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 17.

¹² Tamtéž, s. 18.

¹³ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 83.

¹⁴ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 18.

¹⁵ Tamtéž, s. 19.

Lučenci, Košicích, Prešově a v Liptovském Mikuláši.¹⁶ Počet praporů se až do zlomového roku 1951 různě měnil. U východního úseku byly jednotky začleněny do krajských velitelství Sboru národní bezpečnosti.¹⁷ Pod jednotlivé prapory patřily roty, čtyři nebo stanice Sboru národní bezpečnosti.¹⁸

Ve chvíli, kdy byla Finanční stráž 2. prosince 1948 zrušena, bylo střežení státní hranice přenecháno Sboru národní bezpečnosti. Dne 1. ledna 1949 se k hlídání hranic speciálně vyčlenila jednotka nazvaná Pohraniční stráž.¹⁹ Někteří bývalí příslušníci Finanční stráže byli přijati do tohoto útvaru. Přesněji se chtělo přidat 3165 osob, ale po osobních prověrkách jich bylo k Pohraniční stráži přiřazeno 2150.²⁰ Kromě toho se v roce 1950 k útvaru přidalo asi 4000 vojáků základní služby. Dne 23. května toho roku vzniklo Ministerstvo národní bezpečnosti a pod něj měla spadat ochrana státních hranic.²¹ Ilegální opuštění republiky bylo zakotveno v zákoně č. 231/1948 jako trestný čin s těžkým žalářem na 1–5 let.²² Stejně tomu bylo i v roce 1950, kdy v trestním zákoně č. 86/1950 byla za nedovolené opuštění Československé republiky stanovena sazba odnětí svobody na 1–5 let.²³

Hlavními úkoly pro pohraniční síly bylo střežení státní hranice a znemožnění nedovoleného přechodu jednotlivců i větších skupin, nezákonně vniknuvších na území Československé republiky. Měly udržovat pořádek a bezpečnost, zadržovat pašeráky a jiné podezřelé osoby. V neposlední řadě musely také provádět zpravodajskou službu a hlídat vojenské objekty.²⁴ Největším problémem pohraničních jednotek byl malý počet příslušníků. Kvůli tomu stále trvaly ilegální přechody a zvyšovaly se také počty zastřelených. Bylo tedy potřeba postupně změnit systém střežení.²⁵ Změna byla nutná také z důvodu údajně rostoucího počtu agentů rozvědné služby nepřátel.²⁶ K velké přeměně došlo již v roce 1951.

Ti, kteří se chtěli dostat za státní hranice, využívali často převaděče. Většinou to byli místní obyvatelé, kteří znali dobře terén. Můžeme je dělit na dvě skupiny: jedni to dělali

¹⁶ Martin PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek; Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, s. 18.

¹⁷ Martin PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*. In: *Securitas imperii* 7, Praha 2001, s. 60.

¹⁸ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 44.

¹⁹ Pavel VANĚK, *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, s. 25.

²⁰ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 17.

²¹ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 47.

²² Sbírka zákonů, Zákon č. 231/1948 Sb.

²³ Sbírka zákonů, Zákon č. 86/1950 Sb.

²⁴ M. PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*, s. 56.

²⁵ Tamtéž, s. 61.

²⁶ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 49.

z přesvědčení a ti další pro peníze.²⁷ Jsou známy také situace, kdy za ně byli převlečeni agenti Státní bezpečnosti. Tyto akce bývaly označovány jako tzv. akce Kámen. Spočívaly v tom, že určitou skupinu osob převedli převlečení agenti přes fiktivní státní hranici. V příslušných barácích na ně měli čekat příslušníci americké armády, ale opět to byli agenti Státní bezpečnosti. Zde se od nich agenti dozvěděli mnoho informací, ať už o příbuzných nebo spolupracovnících.²⁸ Jedna taková akce se odehrávala také ve sledovaném úseku, konkrétně u rybníka blízko obce Myslív. Dále v obci se nacházela falešná služebna Kontrašpionážního sboru (označovaného jako CIC), do které nic netušící lidé dobrovolně přicházeli v domnění, že jsou již v Bavorsku. Nicméně vše se odehrávalo asi 200 metrů od skutečné státní hranice.²⁹

V tomto období se střežení hranice projevovalo hlavně jako pochůzkové hlídkování. Zajišťovali je dva ozbrojení muži se služebním psem.³⁰ Ozbrojené hlídky u sebe měly mít pušky, samopaly, pistole a mnohdy také ruční granáty. Můžeme rozlišovat hlídky s pevným stanovištěm, pohyblivé hlídky a kontrolní hlídky. Kontrolní hlídky, jak už z názvu vyplývá, kontrolovaly služby podřízených hlídek. Poté co byla zrušena Finanční stráž, v noci vyrážely na silnice hlídky naslouchací.³¹

Hlídkovalo se v celním pohraničním územím, které bylo široké 10–15 km. Toto území existovalo do dubna 1950. Poté bylo zavedeno hraniční pásmo, kam byl přístup pouze s povolením. Také byl v rámci tohoto pásma v noci zákaz chodit mimo dopravní komunikace.³² Hraniční pásmo bylo užší než předchozí celní území. Dosahovalo šířky pouhých 2–6 km.³³

1.2 Období po reorganizaci v roce 1951

Od padesátých let spadá na několik let Pohraniční stráž pod Ministerstvo národní bezpečnosti. Zároveň vznikla 1. ledna 1951 nová soustava brigád Pohraniční stráže. Na rakouských hranicích začali první příslušníci Pohraniční stráže obsazovat jednotlivé roty až 26. ledna 1951.³⁴

Na vrcholu systému stálo Velitelství Pohraniční stráže, nacházející se v Praze. Pod něj patřily následující brigády: 5. chebská, 7. sušická, 9. poběžovická, 10. volarská a 12. plánská. Dále pod něj spadaly také oddíly: 3. karlovarský, 4. znojenský, 11. bratislavský

²⁷ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 20.

²⁸ Tamtéž, s. 22–23.

²⁹ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 218.

³⁰ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 48.

³¹ M. PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*, s. 64.

³² M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 102.

³³ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 20.

³⁴ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 18.

a 15. českobudějovický. Každá brigáda i oddíl měla určitý počet praporů a nejmenší jednotkou byly roty.³⁵ Rozdíl mezi brigádou a oddílem byl ten, že oddíl měl nižší počet pohraničníků a neměl záložní prapor.³⁶ Brigády střežily hranici s Německou spolkovou republikou, která byla dlouhá 356 km. Karlovarský oddíl byl u hranice s Německou demokratickou republikou a zbývající oddíly se nacházely na hranici s Rakouskem, která měřila 578 km.³⁷ Každá rota měla hlídat úsek dlouhý 3–5 kilometrů a jednotlivé hlídky sledovaly situaci u křižovatek lesních pěšin a silnic vedoucích ke státním hranicím. Kromě toho také kontrolovaly pohyb v hraničním pásmu.³⁸

Dne 11. července 1951 byl schválen Národním shromážděním Československé republiky zákon o ochraně státních hranic č. 69/1951.³⁹ Dle jeho znění bylo povinností všech občanů chránit státní hranice. Organizaci ochrany hranic měl na starosti ministr národní bezpečnosti. Příslušníci Pohraniční stráže na tom byli z hlediska práv a povinností stejně jako vojáci a služba u Pohraniční stráže se počítala jako služba vojenská.⁴⁰ Kromě toho bylo zavedeno také stejnokrojové označení příslušníků Pohraniční stráže, a to zelené nárameníky a na výložkách se nacházela typická hlava psa.⁴¹ Tento znak odkazoval na knihu Aloise Jiráska Psohlavci. V rámci několika dnů bylo vydané také nařízení ministra národní bezpečnosti, které povolilo pohraničníkům použití zbraně. V nařízení je přesně definováno, za jakých okolností může příslušník Pohraniční stráže použít zbraň:

„a) Proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu se nezastaví;

b) bez výstrahy, je-li zjevně podniknut útok proti příslušníku Pohraniční stráže, proti jiné osobě, proti stanovišti, které střeží, nebo proti sousednímu stanovišti;

c) bez výstrahy k zamezení útěku osob zatčených, zadržovaných nebo nebezpečných pachatelů trestných činů, nelze-li jinak útěku zabránit;

d) proti osobám, které se zprotiví služebním zákrokům příslušníka Pohraniční stráže, nelze-li jinak a přes výstrahu překonat odpor, směřující ke zmaření služebního zákroku.“⁴²

³⁵ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 19.

³⁶ M. PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*, s. 61.

³⁷ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 27.

³⁸ Tamtéž, s. 38.

³⁹ Viz příloha č. 1.

⁴⁰ Sbírka zákonů, Zákon č. 69/1951 Sb.

⁴¹ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 52.

⁴² Sbírka zákonů, Zákon č. 70/1951 Sb.

Komunistická propaganda šířila, že docházelo k častým ozbrojeným střetnutím, která ale ve skutečnosti tak častá nebyla.⁴³ Mnohdy se ale stalo, že vyděšený pohraničník vystřelil naslepo a civilista zemřel.⁴⁴

Pouze o rok později bylo Velitelství Pohraniční stráže přejmenováno na Hlavní správu Pohraniční a Vnitřní stráže.⁴⁵ Vnitřní stráž měla střežit důležité objekty, stíhat protistátní skupiny a pomáhat při likvidaci „kontrarevolučních akcí“.⁴⁶ Celá reorganizace proběhla dle vzoru v sovětském pohraničním vojsku. Toto měl být základ k důkladnému střežení státní hranice.⁴⁷

K Pohraniční strážci se přidali také vojáci základní vojenské služby, která trvala 27 měsíců. Odvedenci, kteří byli prověřeni, museli jako první absolvovat základní tříměsíční výcvik, kde se zaměřili přímo na střežení státních hranic. Bylo potřeba i řádného vzdělání, a tak v roce 1951 vznikla Vojenská akademie Pohraniční stráže, ze které se později stalo Vojenské učiliště. Někteří pohraničníci byli posíláni do poddůstojnické školy.⁴⁸ Důstojníci mohli být také posíláni do škol v Sovětském svazu.⁴⁹

Součástí brigád a praporů byla oddělení Vojenské kontrarozvědky. Působila tedy přímo uvnitř Pohraniční stráže. Měla odhalovat protistátní jevy, zběhnoutí a kontrolovat náladu vojáků.⁵⁰

V předchozí podkapitole je zmíněno, že střežení hranic na konci čtyřicátých let spočívalo hlavně v pochůzkách. Po roce 1951 se činnost sestávala převážně ze skrytého pozorování v počtech 1–3 mužů.⁵¹ To zajišťovaly skryté hlídky, které měly svá místa dobře maskovaná a pozorovací hlídky, které sídlily v pozorovatelnách. Všechna tato místa udržovaly technické hlídky. Ve chvíli, kdy se někdo pokusil o přechod státní hranice, fungovala také poplachová hlídka. Ta byla v pohotovosti i při dalších mimořádnostech.⁵² Hlídka měla u sebe

⁴³ M. PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*, s. 72.

⁴⁴ Tamtéž, s. 65.

⁴⁵ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 19.

⁴⁶ Ivo PEJČOCH, *Přechody přes železnou oponu*. Cheb: Svět křídel, 2011, s. 10.

⁴⁷ Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond (dále jen f.) 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, Kronika – I. díl, s. 3.

⁴⁸ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 36.

⁴⁹ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 59.

⁵⁰ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 24.

⁵¹ Tamtéž, s. 49.

⁵² M. PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*, s. 65.

většinou pušku a samopal.⁵³ Hlavní osou byl drátěný zátaras, do kterého byl na začátku padesátých let vpuštěn elektrický proud.⁵⁴

Podél státních hranic se ustanovila tři pásma: zakázané, hraniční a pohraniční. Zakázané pásmo bylo přímo u státní hranice a bylo široké dva kilometry. Jak už vypovídá jeho pojmenování, byl zde přístup přísně zakázán. Výjimku měli pouze pohraničníci. Zdejší obyvatelé byli vystěhováni, přičemž se jednalo zhruba o 800 rodin. Mnoho vesnic na západu Čech tehdy zaniklo. Další pásmo, které bylo označováno jako hraniční, bylo široké 12–15 kilometrů. K pobývání zde museli mít lidé zvláštní povolení. Místní obyvatelé měli povolení pro trvalý pobyt, ale osoby, které komise shledala jako „nespolehlivé“, musely odejít. Těch bylo asi 1600. Nejvíce do vnitrozemí zasahovalo pásmo pohraniční, ve kterém nebylo zavedeno konkrétní omezení.⁵⁵ V průběhu padesátých let došlo k demolici staveb ve vysídleném zakázaném pásmu a také v pásmu hraničním. Kromě toho mnoho staveb, včetně těch sakrálních, využili vojáci jako cvičné terče. Takto bylo počínáno například na Šumavě, kde se na mnoha místech nyní nachází pouze zarostlé trosky.⁵⁶

V březnu 1951 měla Pohraniční stráž 364 důstojníků, 2651 strážmistrů a 14588 vojáků základní služby.⁵⁷ Jednotlivé roty měly okolo 40 pohraničnicků. V padesátých letech se k rotám přidávají také psovodi.⁵⁸ Služební kynologie se začíná v tuto dobu velmi rozvíjet. Plán byl, aby každá rota měla aspoň 6 služebních psů. Využívali je převážně k pátrání po „narušitelích“ a ke kontrole vozidel, vlaků a podobně.⁵⁹ Mezi nejznámější služební psy se řadí Brek, který sloužil u 5. znojenské brigády. Celkem měl pomoci k 62 zadržením a jako jediný pohraniční pes nebyl utracen. Po přirozené smrti byl vypreparován a vystavili jej v Muzeu Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra.⁶⁰ Na krátkou chvíli v rámci padesátých let fungovali u brigád také jezdečtí a tažní koně.⁶¹

Od roku 1954 měla Pohraniční stráž samostatnou správu. V tento rok se také posílila státní hranice s Rakouskem. Jednotlivce ke 4. a 15. brigádě přesunuli z 9. a 10. brigády, které byly na česko-bavorské hranici. Podobné posílení proběhlo také o dva roky později.⁶² Dne

⁵³ Viz příloha č. 2.

⁵⁴ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 40.

⁵⁵ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 102–103.

⁵⁶ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 31.

⁵⁷ M. PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*, s. 63.

⁵⁸ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 24.

⁵⁹ Tamtéž, s. 69.

⁶⁰ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 54.

⁶¹ Tamtéž, s. 63.

⁶² M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 20.

24. července 1954 došlo k založení Pomocníků Pohraniční stráže. Šlo o spolupráci s civilisty a vytvořily se jednotlivé jednotky, družstva a čety.⁶³ Kromě sledování podezřelých osob se stávalo, že donášeli přímo na samotné příslušníky Pohraniční stráže jejich velitelům.⁶⁴ V úseku sledované 9. brigády byla při této spolupráci s civilním obyvatelstvem zadržena skupina při přechodu do Německé spolkové republiky 18. prosince 1955.⁶⁵ Od 1. března 1955 spadaly pod Pohraniční stráž také pasové kontroly na hranicích.⁶⁶

Pohraniční stráž se rovněž ukazovala veřejnosti. Například byla součástí I. československé spartakiády v roce 1955. Pohraničníci se angažovali i v rámci soutěží lidové umělecké tvořivosti, sportovních akcí a mohli získat odznak Vzorný pohraničník.⁶⁷ Den, kdy byl vyhlášen zákon o ochraně hranic 11. července, byl roku 1956 prohlášen jako Den Pohraniční stráže.⁶⁸

1.3 Šedesátá léta

V šedesátých letech se vedoucí představitelé snažili v řadách Pohraniční stráže neustále prohlubovat stranickou činnost a budovat „soudružské vztahy“. Dle jejich slov měli zařadit do výchovy pohraničníků „*pěstování lásky, věrnosti a bezmezné oddanosti Sovětskému svazu*.“⁶⁹ V době druhé berlínské krize na začátku šedesátých let byl u Pohraniční stráže vyhlášen nejvyšší stupeň bojové pohotovosti a jednotky byly posíleny svazky Československé lidové armády. Podobně tomu tak bylo při karibské krizi.⁷⁰

V trestním zákoně č. 140/1961, který byl schválen 29. listopadu 1961, bylo jako trestný čin ustanoveno opuštění republiky a vniknutí na území republiky. Člověk, který se pokusil opustit stát, mohl být potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až 5 let nebo nápravným opatřením. Pro převaděče hrozilo odnětí svobody na 3 až 10 let. Vniknutí na území Československé socialistické republiky bylo potrestáno odnětím svobody na 6 měsíců až 3 roky.⁷¹

Ochrana státních hranic v šedesátých letech spočívala stále v hlídkovém systému. Pozorovací hlídka měla navíc v noci k dispozici přístroje na noční vidění. Postupně se ale

⁶³ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 57.

⁶⁴ I. PEJČOCH, *Přechody přes železnou oponu*, s. 13.

⁶⁵ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 58.

⁶⁶ Tamtéž, s. 57.

⁶⁷ Tamtéž, s. 59.

⁶⁸ Tamtéž, s. 61.

⁶⁹ Tamtéž, s. 72.

⁷⁰ Tamtéž, s. 75.

⁷¹ Sbírnka zákonů, Zákon č. 140/1961 Sb.

změnila taktika. Již se přestal používat drátěný zátaras jako hlavní osa střežení. Místo toho se využíval prostor v týlu roty. To znamená, že se pohraničníci snažili předejít tomu, aby se někdo k zátarasu vůbec dostal.⁷² Velitelé chtěli také využít pomoci informátorů z řad civilistů, například hostinských, lesních pracovníků a podobně. Zároveň již skončila elektrifikace drátěného zátarasu.⁷³ Pohraniční stráž prováděla operace v tzv. pásmu přístupů, které se mírně lišilo od hraničního pásma. V každém pohraničním okresu sahalo do různé délky. Systém tří pásem z minulých let byl tedy v průběhu šedesátých let změněn. Zakázané pásmo bylo zrušeno a pásmo hraniční bylo zmenšeno na 1–3 kilometry.⁷⁴ Délka služby byla stanovena na 8–9 hodin, z původních 12 hodin se to takto snížilo kvůli vysoké zátěži na pohraničníky.⁷⁵

Systém, který se zavedl v roce 1951, se prakticky po celá padesátá léta neměnil. K jeho změně došlo až na začátku šedesátých let, přesněji v roce 1962. Celkově se v šedesátých letech z hlediska organizace a systému změnilo mnoho věcí. V roce 1961 se ke střežení západní hranice opět přidali vojáci základní služby. Volarská brigáda byla zrušena a úseky se rozdělily mezi 7. a 15. brigádu. Současně bylo přesunuto velitelství 9. brigády z Poběžovic do Domažlic a velitelství 3. brigády z Karlových Varů do Ostrova nad Ohří. O dva roky později se opět sloučila Pohraniční a Vnitřní správa. Byla zrušena 12. plánská brigáda a její přidružené úseky se rozdělily mezi okolní brigády, tedy mezi 5. chebskou a 9. domažlickou. V oblasti zrušené plánské brigády se začaly koncentrovat poddůstojnické školy Pohraniční stráže. Zpět na svou původní funkci se vrátila v letech 1966–1973.⁷⁶

Pohraniční stráž po většinu své dosavadní existence, spadala pod ministerstvo vnitra. Od 1. ledna 1966 se to změnilo a začala patřit pod ministerstvo národní obrany. Po nějaké době se řadila k Československé lidové armádě jakožto pozemní vojsko.⁷⁷ Od roku 1967 měla na dva roky plnit i úkoly obranné. Dále bylo zrušené vojenské střežení státní hranice s Německou demokratickou republikou. Kvůli tomu zanikla karlovarská a děčínská brigáda. Zrušena byla v roce 1966 také celá Vnitřní stráž. Ze systému Pohraniční stráže zmizely prapory, takže již existovaly jen brigády a roty. Celkově se snížil počet příslušníků Pohraniční stráže. Ke konci šedesátých let se k Pohraniční stráži dostaly obrněné transportéry a bezzákluzové kanóny. Zanedlouho ale došlo k jejich redukci.⁷⁸ Kromě toho se snižovalo vzdělání pohraničníků.⁷⁹

⁷² T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 40.

⁷³ Tamtéž, s. 41.

⁷⁴ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 104.

⁷⁵ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 78.

⁷⁶ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 21–22.

⁷⁷ Tamtéž, s. 21.

⁷⁸ Tamtéž, s. 22.

⁷⁹ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 81.

V létě 1966 se jednotky Pohraniční stráže zúčastnily spojeneckého cvičení Vltava, kde byly armády některých států Varšavské smlouvy. Po těchto zkušenostech se stát rozhodl dát na státní hranice více techniky.⁸⁰ V roce 1969 se Pohraniční stráž stala výraznou oporou „konsolidačního procesu“ a také při potlačení „kontrarevolučních sil“.⁸¹

Na začátku šedesátých let Ministerstvo vnitra opravilo objekt v Praze na Karlově a založilo zde Státní oblastní archiv. Od roku 1965 se zde nacházelo Muzeum Pohraniční stráže a Vnitřní stráže. Kromě toho zde bydlelo pár pohraničnicků z důvodu údržby celé budovy. Později se muzeum přejmenovalo na Muzeum Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra.⁸² Dnes se na tomto místě nachází Muzeum Policie České republiky.

1.4 Od sedmdesátých let do pádu železné opony

V tomto období se opět trochu mění taktika ostrahy státních hranic. Zavedla se hlídka na piketu a pátrač. Piket bylo stanoviště hlídek, které bylo umístěné v určité vzdálenosti před rotou. Tudíž se zasahovalo ve chvíli, kdy poplachové hlídky by již včas zasáhnout nemohly. Hlídka pátrač se osvědčila v roce 1977 a od té doby byla součástí systému. Vypadala jinak než běžné hlídky. Její členové měli civilní oblečení, byli vybaveni zbraněmi a chodili po silnicích vedoucích do hraničního pásma a ke státním hranicím. Většinou to byli až dva pohraničníci na kole, motocyklu, lyžích nebo také pěší. Hlavním úkolem bylo najít „narušitele“, než se dostanou k zátarasu a navést na ně jiné hlídky. Tato taktika se používala až do roku 1989.⁸³ Z hlediska úspěšnosti hlídek při zadržení „narušitelů“ v tzv. pásmu přístupů měly brigády dle oficiálních záznamů nad 59 %. Konkrétně 9. brigáda měla 66% úspěšnost.⁸⁴ Kromě pásma přístupu existovalo také pásmo překrytí a pásmo signálů.⁸⁵

V roce 1970 byla v Holešově založena Vojenská střední odborná škola Pohraniční stráže. Kromě toho fungoval kurz velitelů pohraničních rot v rámci ženijně technického učiliště.⁸⁶ V Holešově vznikla také Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti a fakulta ochrany státních

⁸⁰ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 83.

⁸¹ Tamtéž, s. 94–95.

⁸² Tamtéž, s. 85.

⁸³ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 41–42.

⁸⁴ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 105.

⁸⁵ ABS, *Rozkaz náčelníka Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic č. 12/1985*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/rozkaz-12-1985.pdf> [citováno dne: 6.3.2022].

⁸⁶ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 97.

hranic.⁸⁷ Ve dnech 24. – 25. dubna 1971 proběhla konference členů Komunistické strany Československa v řadách Pohraniční stráže.⁸⁸

Od 1. ledna 1972 spadala Pohraniční stráž pod Federální ministerstvo vnitra. Tento přesun proběhl kvůli tomu, aby byly orgány zajišťující ochranu státní hranice pod jednotným řízením.⁸⁹ O rok později byla provedena další změna v systému brigád. Opět totiž vznikly prapory. U sledované 9. brigády se jednalo o Rozvadov, Poběžovice a Nýrsko.⁹⁰ Kromě toho vznikla Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic. Ta měla na starosti také ochranu hranic s komunistickými státy a pasovou kontrolu.⁹¹ Soustava brigád v sedmdesátých letech tedy vypadala takto: 5. chebská, 9. domažlická, 15. českobudějovická, 4. znojemská a 11. bratislavská. Každá měla tři až čtyři prapory. Nejmenší jednotkou byly stejně jako v předcházejícím časovém období roty. Takto to platilo až do revolučního roku 1989.⁹² Při Krajské správě Sboru národní bezpečnosti byla vytvořena jednotlivá oddělení ochrany státních hranic a později také krajské odbory. Dne 28. listopadu 1975 byl Krajský odbor ochrany státních hranic Plzeň zrušen.⁹³ V roce 1976 adresoval prezident republiky Gustav Husák Pohraniční stráži dopis ke 25. výročí přijetí zákona o ochraně státních hranic. V něm její příslušníky nabádá ke zlepšení výkonnosti při ochraně státní hranice. Za vzor udává sovětské pohraničníky.⁹⁴

Ke konci sedmdesátých let se měly zlepšit podmínky příslušníků Pohraniční stráže, aby se zvýšila efektivnost. Ta se postupně dostavila. V roce 1980 se snížil počet nezadržených osob o 17,4 %. Tlak „narušitelů“ se naopak zvýšil o 6,7 %. Pomáhalo také civilní obyvatelstvo, které se v tomto roce zapojilo v 20 % případů. V rámci výchovy se vedení Pohraniční stráže zaměřilo také na ty nejmladší, tedy pionýry a vytvořily se oddíly mladých strážců hranic. V těchto oddílech bylo asi 8500 dětí.⁹⁵ K příležitosti uplynutí 30 let od přijetí zákona o ochraně státních hranic byla Pohraniční stráž vyznamenána Řádem rudé zástavy.⁹⁶

⁸⁷ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 111.

⁸⁸ Tamtéž, s. 98.

⁸⁹ Tamtéž, s. 105.

⁹⁰ I. PEJČOCH, *Přechody přes železnou oponu*, s. 13.

⁹¹ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 22.

⁹² Tamtéž, s. 23.

⁹³ F. WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*, s. 106.

⁹⁴ Tamtéž, s. 115.

⁹⁵ Tamtéž, s. 119–120.

⁹⁶ Tamtéž, s. 124.

Mezi lety 1983–1989 probíhaly redemarkační práce a postupně byla vyznačena státní hranice s Bavorskem. Hraniční komise vyměnila hraniční znaky, které byly poškozené nebo je opravila.⁹⁷

Dne 5. prosince 1989 byl československým ministrem vnitra vydán příkaz k odstranění ženijně technického zabezpečení.⁹⁸ Pohraniční stráž byla rozpuštěna 1. ledna 1991. Ještě předtím pomáhala s postupnou likvidací drátěných zátarasů a dalšího zabezpečení hranic.⁹⁹ Po ní přebral ochranu státních hranic státní policejní sbor a v roce 1993 začala mít toto na starost Policie České republiky.¹⁰⁰

1.5 Ženijně technické zabezpečení státní hranice

Ženijně technické zabezpečení (často označované jako ženijně technické opatření) mělo ztížit podmínky osob, které by se pokusily o ilegální překonání státní hranice. V oficiálních dokumentech se tyto osoby označovaly jako „narušitelé“. Díky tomuto zabezpečení se zjednodušila práce pohraničnicků, kteří při narušení hranice zachytili světlo či zvuk ze signálního zařízení. Zabezpečení mohlo osoby prozradit, zdržet nebo také zastavit, tedy usmrtit. Způsob realizace se mohl lišit od brigády k brigádě. Často mohlo záležet na konkrétním terénu, ve kterém se zařízení nacházelo. Většina západní státní hranice probíhala skrz pohoří, jako je Český les a Šumava. Vše stavěli příslušníci Pohraniční stráže.¹⁰¹

1.5.1 Osvěcovadla

Mezi primární signální zařízení patřila nástražná osvěcovadla, které v archivních dokumentech bývají označovány zkratkou NO. Nejčastěji byla používaná osvěcovadla se světlicí ve výmetné trubce. Bývala umístěna natrvalo a aktivovala se zavaděním o nástražný drát. Existovala zde možnost, že daná hlídka je vyřadila z provozu a zapnula je až hlídka následující. Manipulace s nimi byla pro hlídku velmi nebezpečná. Zároveň byly velmi ovlivněny počasím a mohlo se stát, že se bude jednat o falešný signál. Osvěcovadla se nacházela převážně v oblastech, které byly nejohroženější z hlediska ilegálních přechodů hranice.¹⁰² Bývala montována krátkou chvílí poté, co byla v roce 1951 reorganizována Pohraniční stráž. Poprvé se tak stalo u 5. chebské brigády.¹⁰³

⁹⁷ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 74.

⁹⁸ Tamtéž, s. 107.

⁹⁹ I. PEJČOCH, *Přechody přes železnou oponu*, s. 17.

¹⁰⁰ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 107.

¹⁰¹ P. VANĚK, *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*, s. 68.

¹⁰² Tamtéž, s. 70.

¹⁰³ Pavel VANĚK, *K vývoji ženijnětechnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955*. In: Sborník Archivu ministerstva vnitra, 2/2004. Praha 2004, s. 184.

1.5.2 Drátěný zátaras

Nejvýraznějším zařízením byl drátěný zátaras, který byl stavěn v letech 1951–1952. Mohl mít až tři stěny a celkově byla jeho šířka stanovena na tři metry. Vnější stěny byly vysoké 1,6 metru. Prostřední stěna byla vyšší, měřila přes dva metry.¹⁰⁴ Ostnatý drát byl u prostřední stěny namotaný jak horizontálně, tak vertikálně. Od roku 1953 byly takto namotány i stěny na okraji. Kromě toho mohl být drát vedený i křížem.¹⁰⁵

V průběhu padesátých let byl do něj vpuštěn silný elektrický proud. Rozkaz k elektrifikaci přišel dne 13. června 1953 od velitele Pohraniční stráže brigádního generála Ludvíka Hlavačky, který byl jedním z nejvýraznějších osob při budování železné opony. Celé zařízení se mělo skládat z transformační stanice, elektrického vedení od transformátoru k zátarasu a z nástražného vodiče elektřiny.¹⁰⁶ Elektrické napětí dosahovalo vysokých hodnot 2000–4000 V. Transformátor tedy musel přeměnit nízké napětí z místní sítě na vysoké.¹⁰⁷ Elektrifikována byla pouze prostřední stěna. Vodiče s izolátory směřovaly do vnitrozemí. Elektrický proud nebyl zapnutý natrvalo, protože by to bylo velmi finančně náročné.¹⁰⁸ Z dokumentů k některým případům v této práci vyplývá, že velitel brigády vydá rozkaz k zapnutí proudu ve chvíli, kdy ví o „narušiteli“ nebo probíhá zvýšená ostraha hranice. Elektrifikováno bylo celkem 735 kilometrů drátěného zátarasu. V roce 1956 bylo vybudováno 1065 kilometrů souvislého zátarasu.¹⁰⁹

V polovině šedesátých let byl zátaras zredukován pouze na dvě stěny, mezi kterými byl kontrolní orný pás široký minimálně tři metry.¹¹⁰ Poté, co do něj osoba šlápla, zanechala po sobě stopy, které pak pohraničníci mohli sledovat.¹¹¹ Společně s redukcí jedné stěny byl nadobro vypnut elektrický proud. Konkrétně se elektrifikace zrušila 26. prosince 1965 na základě rozhodnutí Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Místo ní se zavedla zadní signální stěna, která byla napojena na rotní signální přístroj. Tato stěna měla být postavena v určité vzdálenosti od státní hranice, aby hlídka zasáhla včas, než se „narušitel“ dostal přímo k zátarasu na státní hranici. Signální stěna U-60 fungovala na základě narušení

¹⁰⁴ P. VANĚK, *K vývoji ženíjnětechnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955*, s. 194.

¹⁰⁵ P. VANĚK, *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*, s. 78.

¹⁰⁶ ABS, *Rozkaz velitele Pohraniční a Vnitřní stráže č. 0090*. Dostupné z:

<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/rozkaz-0090-1953.pdf> [citováno dne: 6.3.2022].

¹⁰⁷ P. VANĚK, *K vývoji ženíjnětechnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955*, s. 198.

¹⁰⁸ P. VANĚK, *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*, s. 81–82.

¹⁰⁹ Martin DUBÁNEK, *Československé opevnění 1952–1964*. In *Ochrana státní hranice v 50. letech 20. století*. Brno: Technické muzeum, 2017, s. 49–50.

¹¹⁰ Viz příloha č. 3.

¹¹¹ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 95.

elektrických hodnot. Jejich změna pak vyvolala světelný či zvukový signál na ústředně.¹¹² Kvůli falešným poplachům při „narušení“ signální stěny zvířetem se v sedmdesátých letech zavedly ochranné ploty.¹¹³ V sedmdesátých letech se také pozměnila původní trasa stěn.¹¹⁴

Po zásahu elektrickým proudem zemřela přesně polovina sledovaných osob. Můžeme tedy říct, že v rámci sledovaného úseku v padesátých letech se jedná o nejvíc smrtící zabezpečení státních hranic.

1.5.3 Miny

Plukovník (později generálmajor) Ludvík Hlavačka navrhl zaminovat některé úseky státní hranice v listopadu 1951. Navrhoval použití střepinových min POMZ-2, které by se nacházely mezi nízkými a vysokými překážkami. Mělo se jednat celkem o 183 kilometrů, z toho konkrétně 21 kilometrů u 9. poběžovické brigády. Jako nejnnutnější považuje zaminovat úsek v okolí Aše.¹¹⁵ Dle rozkazu velitele Pohraniční stráže ze dne 8. srpna 1953 bylo nařízeno, aby každá brigáda na hranici se Spolkovou republikou Německo zaminovala úsek dvou rot minami na elektrické odpálení. Jednalo se přibližně o 8000 metrů. Dále měli zaminovat úsek aspoň 2000 metrů nášlapnými minami a na zbytek použít miny s nástražným drátem.¹¹⁶ Mělo dojít k neprodyšnému uzavření státních hranic. Podle směrnice měly minové pásy vyřadit živou sílu nepřítele, zabránit nepříteli v narušování hranice a pronikání do vnitrozemí. Vedení Pohraniční stráže v tomto dokumentu přesně vymezuje druhy min, jak je vylepšovat i jak je přesně nastavit. Všechnu manipulaci musí schválit a vést ženijní náčelník brigády. Součástí směrnice jsou také způsoby odminování.¹¹⁷

Zaminování proběhlo mezi lety 1952 a 1957. Miny byly položeny v minových pásích, jež se nacházely mezi stěnami zátarasu. Minových pásů mohlo být několik druhů dle použitých min: protipěchotní s nástražným drátem, na elektrické odpálení, nášlapné a pásy klamné. Jednalo se o miny ze dřeva či z betonu a vyráběly je ženijní jednotky. Nášlapné se musely vyrábět průmyslově, tedy že si je vojáci nebyli schopni sami vyrobit.¹¹⁸ U klamných pásů měli

¹¹² M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 96.

¹¹³ Tamtéž, s. 97.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 104.

¹¹⁵ ABS, *Minová pole – zřízení*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/minove-pole-1951.pdf> [citováno dne: 3.2.2022].

¹¹⁶ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 95.

¹¹⁷ ABS, *Minová pole – zřízení*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/minove-pole-1951.pdf> [citováno dne: 3.2.2022].

¹¹⁸ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 94–95.

pohraničníci postupovat stejně, jako kdyby pokládali skutečné miny. Kromě toho v tomto úseku provedli také několik odpálení nálože. Měli tak zmást nepřítele.¹¹⁹

Po pár letech musely být prostory odminovány, převážně kvůli častým poruchám. Při nich zemřeli i někteří pohraničníci.¹²⁰ Přímo ve výkazu činnosti a výkonu služby k ochraně státní hranice 9. brigády za rok 1955 se uvádí: „[...] miny v roce 1955 se ukázaly ne jako pomocník, ale jako prostředek ztěžující činnost jednotek pohraniční stráže.“¹²¹

V této práci se objeví dva případy, u kterých mohla aspoň částečně za smrt člověka právě mina. Jan Kováč spáchal sebevraždu zastřelením poté, co mu mina utrhla nohu. Rudolf Mančuška výbuchem miny také přišel o nohu a upadl na elektrifikovaný zátaras. Na následky po zasažení elektrickým proudem zemřel.

1.5.4 Další typy zabezpečení

Dodnes jsou mnohde v příhraniční přírodě znatelné lesní průseky. Pohraničníci je vytvářeli podél státní hranice pro lepší viditelnost a také pro výstavbu drátěného zátarasu a orných pásů. Byly tedy základem pro střežení státních hranic.¹²² Jejich šířka se v průběhu let různě měnila. Začínalo se na 10 metrech a v roce 1953 se ustálila šířka 18 metrech. Ludvík Hlavačka chtěl průseky rozšířit na 20 metrů, ale náměstek ministra vnitra Oskár Jeleň toto zakázal.¹²³

Dalším zabezpečením byla také pozorovatelná.¹²⁴ Díky lesním průsmykům z ní bylo velmi dobře vidět. V současnosti si můžeme její repliku prohlédnout na šumavské Bučině. Hlídky zde trávily většinu své denní služby. Každá rota měla mít jednu až dvě pozorovatelný.¹²⁵

Podobnou funkci jako výše zmíněný kontrolní pás měl v zimě pás sněžný. Rozdílem byl fakt, že se nemusel vyskytovat pouze u drátěného zátarasu a mohlo být více sledů za sebou.¹²⁶

Kromě již zmíněných zabezpečení existovaly také nízkoklopýtné překážky proti nedovoleným přejezdům vozidel a vlaků. Hlavním důvodem byly úspěšné přejezdy státních hranic. Později byly někde zavedeny překážky i mimo silnice, což souviselo s úspěšnou akcí

¹¹⁹ ABS, *Minová pole – zřízení*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/minove-pole-1951.pdf> [citováno dne: 3.2.2022].

¹²⁰ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 94–95.

¹²¹ ABS, f. 9. brigády Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Výkaz činnosti a výkonu služby k ochraně státní hranice za rok 1955, 9. brigáda.

¹²² P. VANĚK, *K vývoji ženijnětechnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955*, s. 188.

¹²³ Tamtéž, s. 189.

¹²⁴ Viz příloha č. 4.

¹²⁵ P. VANĚK, *K vývoji ženijnětechnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955*, s. 212.

¹²⁶ Tamtéž, s. 214.

Václava Uhlíka. V létě 1953 v úseku 9. brigády projel obrněným pásovým vozidlem skrz zátaras.¹²⁷ Rodina Uhlíkova se snažila společně s Libuší Cloud odejít z Československa již v roce 1950, ale neúspěšně. Později Václav Uhlík objevil vrak kolopásového transportéru a plánoval jej opravit společně s přítelem Walterem Horou. S opraveným vozidlem se pokusili přejet státní hranici v říjnu 1952, ale neúspěšně. Uhlík tedy dál pracoval na vylepšení vozu. Dne 24. července 1953 se vydali na cestu a následující den se objevili v úseku 10. roty Nemanice. V plné rychlosti najel transportér na drátěný zátaras a prorazil všechny jeho tři stěny. Událo se to tak rychle, že hlídky Pohraniční stráže ani nestačily zareagovat. Když se posádka dostala do USA, byl transportér předváděn jako Tank svobody. Uhlík jej poté daroval Fordovu muzeu a v současnosti jej vlastní soukromý sběratel. Informace o přejezdu podala Libuše Cloud.¹²⁸

¹²⁷ P. VANĚK, *K vývoji ženijnětechnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955*, s. 214.

¹²⁸ Ivo PEJČOCH, *Hrdinové železné opony*. Cheb: Svět křídél, 2008, s. 24–29.

2 Devátá brigáda Pohraniční stráže

Devátá poběžzovická brigáda vznikla ke dni 1. ledna 1951, kdy byla ustanovena nová soustava brigád Pohraniční stráže.¹²⁹ V tuto dobu měla své velitelství v Poběžzovicích a samozřejmě bylo podřízeno Velitelství Pohraniční stráže v Praze.¹³⁰ Sídlo bylo v neobyvatelném zámku německého hraběte Coudenhova. Vojáci jej tedy nejdříve museli opravit. Jednotlivé roty pak sídlily ve vystěhovaných objektech nebo si musely postavit hlavní budovy od základů. Typickým příkladem je rota Diana.¹³¹ Dělo se tak mezi říjnem a prosincem 1950, takže většinou v mrazu a větru.¹³² Například k rotě Václav se nedostaly kvůli sněhovým závějím auta, a tak museli pohraničníci stavební materiál nést na zádech.¹³³

Celkem měla brigáda 4 prapory: Bělá nad Radbuzou, Pivoň, Trhanov a Kout na Šumavě. Pod každý prapor spadalo vždy 5 rot. Dle vojenské kroniky brigády byly v roce 1951 ustanoveny tyto roty: „1. rota Dianaberg, 2. rota Eisendorf, 3. rota Eisendorfská Huť, 4. rota Pleš, 5. rota Václav, 6. rota Rybníky, 7. rota Diana-dvůr, 8. rota Paadorf, 9. rota Grafenried, 10. rota Nemanice, 11. rota Černá řeka, 12. rota Čerchov, 13. rota Zámeček, 14. rota Bystřice, 15. rota Folmava, 16. rota Lesní Louka, 17. rota Spálenec, 18. rota Maxov, 19. rota Všeruby a 20. rota Sruby.“¹³⁴

Brigáda měla v roce 1951 na starosti prostor mezi vesnicemi Diana a Sruby. Celkem to byl úsek dlouhý 66,81 km a měl 71 hlavních hraničních kamenů. Celkem čtyři tehdejší okresy se nacházely alespoň částečně v tomto úseku: Tachov, Horšovský Týn, Domažlice a zčásti také Klatovy. Z hlediska diverzity krajiny zde dominují zalesněné kopce v rámci dvou pohoří: Český les a Šumava. Nejvyšší vrchol je Čerchov, který má 1039 m. n. m. Pramení zde řekla Radbuza a Teplá a Studená Bystřice.¹³⁵ Většina obyvatelstva zde byla nábožensky založená.¹³⁶

Po zřízení zakázaného pásma dle zákona z 28. dubna 1951 nastalo vystěhování tamějších obyvatel. Dle brigádní kroniky dostala každá vystěhovaná rodina 5000 Kčs a za investice dostávali plnou náhradu. Zakázané i hraniční pásmo byly na vnitrozemské straně označeny cedulemi s nápisem: „Pozor zakázané/hraniční pásmo vstup zakázán.“¹³⁷ Stejně jako u jiných brigád se začal v roce 1951 stavět drátěný zátaras. K tomu sloužila ženijní četa, a navíc jedno

¹²⁹ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 18.

¹³⁰ Tamtéž, s. 19.

¹³¹ Viz příloha č. 5.

¹³² ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, Kronika – I. díl, s. 3–4.

¹³³ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 83.

¹³⁴ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, Kronika – I. díl, s. 4.

¹³⁵ Tamtéž, s. 15–16.

¹³⁶ Tamtéž, s. 20.

¹³⁷ Tamtéž, s. 18–19.

družstvo. Zátaras byl vystavěn dlouhý 48 km a měl tři stěny.¹³⁸ Tato brigáda využívala k ochraně hranic také služební psy a koně.¹³⁹

Začátky brigády byly problematické a objevovaly se nedostatky ve vedení. Původní velitelé totiž neměli zkušenosti v tomto vojenském střežení státních hranic. Také nedokázali fungovat ve větším celku. Dokonce ani vrchní funkcionáři v brigádě nevěděli, jaké mají přesné pravomoci. Mezi další negativa patřilo i to, že nově příchozí vojáci základní služby nebyli vycvičeni pro službu v noci. Pro komunistické vedení byla důležitá i politická stránka. To je vidět z následujícího zápisu týkajícího se nových vojáků: „*Po stránce politické měli malou nenávist k třídnímu nepříteli což zapříčiňovalo nerozhodnost při střetnutí s nepřítelem, což opět zapříčinilo velký počet narušení státní hranice bez zadržení.*“¹⁴⁰

Celkem bylo na každé rotě 28–30 pohraničnicků.¹⁴¹ Občas se stávalo, že některý pohraničnick zběhnul. Například v roce 1952 se takto zachovalo pět příslušníků, což byl docela velký počet.¹⁴² V kronice brigády se jako největší nedostatek hlídek v prvním roce nového systému považuje zaspání, které se projevilo v 56 případech. Kromě toho se pohraničníci málo starali o své zbraně a problémem byl také alkohol.¹⁴³ Po zavedení nového systému byl ustanoven velitelem brigády major Josef Herián.¹⁴⁴ V květnu 1951 byl ale odvolán na Hlavní správu a na jeho post nastoupil poručík Karel Peprný. V roce 1952 byl jmenován velitelem brigády nadporučík Lubomír Kroh.¹⁴⁵ Roku 1953 došlo k velkému zvýšení počtu pohraničnicků. Z původního počtu 1953 se početní stav dostal až na 3027 osob. Velitelem se v březnu 1953 stal nadporučík Otakar Ambroz.¹⁴⁶ V tomto roce docházelo k mnoha přechodům státních hranic bez zadržení.¹⁴⁷

V polovině padesátých let proběhla reorganizace brigády. Druhý prapor byl přemístěn na státní hranici s Rakouskem, protože sovětské okupační jednotky z Rakouska odešly. Změna nastala také v počtu rot, protože 1. rota Dianaberg přešla do podřízenosti 12. brigády.¹⁴⁸ Velitelem brigády byl major Miloslav Krčmář. Od roku 1956 přišlo výrazné zlepšení ve střežení hranic. Kronika brigády uvádí, že nejúspěšnější rok byl právě 1956. V tomto roce se žádné

¹³⁸ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční strážě Domažlice, Kronika – I. díl, s. 24.

¹³⁹ Tamtéž, s. 41.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 21–22.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 21.

¹⁴² Tamtéž, s. 30.

¹⁴³ Tamtéž, s. 26.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 7.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 9.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 40.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 13.

osobě nepodařilo překonat státní hranici bez trestu. Pokud ano, tak to pohraničníci nezjistili. Trestem se rozumí zadržení příslušníkem Pohraniční stráže či usmrcení. Více zadržených osob bylo ze směru z Bavorska do Československé republiky. Někteří z nich se sem vraceli z důvodu udělení amnestie.¹⁴⁹

Dne 1. července 1956 došlo k novému ustanovení počtu příslušníků u rot. Roty měly 52 pohraničníků, kromě Folmavy, která měla 60 osob. Dále byly naopak sníženy počty koní. V tento rok byly strženy všechny budovy v zakázaném pásmu.¹⁵⁰ Z hlediska ženině technického zabezpečení došlo k prodloužení drátěného zátarasu o 11,4 km. Plán byl splněn na 122 % a v inspekční prohlídce dosáhla brigáda na známku „dobré“.¹⁵¹

Brigáda obdržela od prezidenta republiky 6. července 1956 Řád republiky. Za „[...] svědomité a zodpovědné zabezpečení nedotknutelnosti státních hranic ve svěřeném úseku [...] od srpna 1955 nepřipustili beztrestné narušení státních hranic [...] za velmi dobré výsledky v bojové a politické přípravě.“¹⁵² Toto udělení mělo také motivovat ostatní brigády ke zlepšení ochrany hranic.

Příslušníci Pohraniční stráže také sportovali. Mezi rozšířené sporty patřila atletika, střelba, rohování, volejbal, kopaná, hokej a vzpírání. Muži se měli udržovat v kondici. Zúčastňovali se také soutěží, kdy například v lehké atletice se umístila 9. brigáda na 3. místě. Dobré výsledky měla i v přespolním běhu.¹⁵³

Roku 1962 se velitelství přesunulo do Domažlic, proto se od tohoto roku setkáváme se známějším pojmenováním domažlická brigáda.¹⁵⁴

V roce 1973, kdy nastala další reorganizace systému brigád, vznikly u 9. brigády tři prapory: Rozvadov, Poběžovice a Nýrsko.¹⁵⁵ Poslední systém brigád k roku 1984 vypadal takto: „1. rota Vašíček, 2. rota Stoupa, 3. rota Hraničky, 4. rota Nový Dvůr, 5. rota Diana, 6. rota Železná, 7. rota Pleš, 8. rota Rybník, 9. rota Hraničná, 10. rota Nemanice, 11. rota Čerchov, 12. rota Bystřice, 13. rota Folmava, 14. rota Maxov, 15. rota Všeruby, 16. rota Sruby, 17. rota Svatá Kateřina, 18. rota Pod Ostrým“¹⁵⁶ Poslední rota Pod Ostrým se označovala také jako

¹⁴⁹ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, Kronika – I. díl, s. 8.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 8–10.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 12–13.

¹⁵² ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV IV. díl, inventární jednotka (dále jen i. j.) 274, Rozkaz MV č. 20/1956 Řád republiky – udělení 9. poběžovické pohraniční brigádě MV.

¹⁵³ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, Kronika – I. díl, s. 21.

¹⁵⁴ M. PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, s. 21.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 23.

¹⁵⁶ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Železná opona*, s. 60.

Hamry. Když roty porovnáme se systémem rot z roku 1951, tak je vidět, že se změnil celkový počet rot a v malé míře také úsek. Poslední dvě jmenované roty patřily původně k sousední sušické brigádě.

2.1 Osudy rot 9. brigády a blízkých osad

V blízkosti osady Železná (také Eisendorf) se nacházela pozorovatelná Pohraniční stráž. Původně zde žilo německé obyvatelstvo, které odešlo během roku 1946 a začaly zde působit mládežnické brigády. Poté začala být součástí hraničního pásma a většina budov byla stržena, pouze objekty k ubytování pohraničnicků zůstaly. Na místě kostela sv. Barbory stála kasárna Pohraniční stráže. Vrchol Velký zvon byl určen pro vojenské účely. Byla zde vystavěna průzkumní věž a věž pro hláskáře.¹⁵⁷ V současné době tento areál patří Armádě České republiky.

Přímo pod vrcholem Velkého zvonu se nacházela rota Václav a v pozdějších letech zde sídlila rota Pleš.¹⁵⁸ Mezi těmito událostmi zde byl sklad ženijního materiálu. Rozsáhlý vojenský areál je v dnešní době již velmi zchátralý.¹⁵⁹

Eisendorfská hut' (také Železná hut') sloužila od roku 1951 jako sídlo roty. To bylo v průběhu šedesátých let zrušeno a areál se využíval jako pionýrský tábor.¹⁶⁰ Místo Pleš je spojováno se jménem Josef Zika, který zde působil nejen jako hajný, ale i jako pašerák a převaděč. Jeho život bude podrobněji zmíněn ve třetí kapitole, protože v březnu 1951 byl zastřelen příslušníky Pohraniční stráže. Rota Pleš sídlila v bývalém hostinci Gasthof Flor. Jak je uvedeno výše, později se přesunula do prostoru bývalé roty Václav.¹⁶¹ V osadě Dianin dvůr měla sídlo rota ve zdejším zámečku, poté co v šedesátých letech byla rota zrušena, objekt chátral. Stejně to dopadlo v Hraničné (také Paadorf) a Lučině (Grafenried).¹⁶² V oblasti obce Lísková docházelo před rokem 1951 k častým přechodům do Bavorska. Rota sídlila v Nemanicích. V Bystřici byly sklářské hutě a brusírny. Také zde byl zámeček, kde od roku 1951 do reorganizace v roce 1964 sídlila Pohraniční stráž. Na přelomu let 1955 a 1956 došlo k demolici celé osady, kromě objektů roty. Jejich ruiny jsou patrné do dnešních dnů.¹⁶³

Nejvýznamnějším místem v tomto úseku Pohraniční stráže byl pravděpodobně Čerchov. Před uzavřením státních hranic měl čistě turistickou funkci a nacházela se zde rozhledna.

¹⁵⁷ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, s. 187–188.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 189.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 195.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 193.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 194.

¹⁶² Tamtéž, s. 197 a 199.

¹⁶³ Tamtéž, s. 217.

V průběhu padesátých let zde bylo umístěno radiotechnické zařízení, stejně jako na nedaleký vrchol Velký Zvon. Konkrétně zde byla jednotka 55. radiového pluku. Ještě předtím zde bylo založeno výcvikové středisko Sboru národní bezpečnosti a v roce 1951 zde začala sídlit pohraniční rota. Tyto objekty navštívil v roce 1956 československý prezident Antonín Zápotocký v rámci Chodských slavností. Na konci padesátých let byla rota přemístěna asi o kilometr dál, aby uvolnila místo. Na začátku osmdesátých let se vystavěla druhá věž, která je velmi podobná věži na vrcholu Poledník. Krycí název byl Rubín. V současnosti jsou objekty v různých správách. Jednu z věží vlastní, stejně jako na vrcholu Velký Zvon, Armáda České republiky. Ostatní subjekty jsou převážně turistické.¹⁶⁴

Mezi Čerchovem a Všeruby se nachází hraniční přechod Folmava. Spojuje naše Domažlice s bavorským Brodem nad Lesy (německy Fürth im Wald). Ve chvíli, kdy se v roce 1949 přemýšlelo, jaký přechod přes bavorskou hranici zůstane otevřen, připadala v úvahu také Folmava. Nakonec se rozhodlo o Rozvadovu. Folmava byla otevřena až v roce 1964.¹⁶⁵ Nedaleko se pak nachází železniční přechod Česká Kubice, přes který v minulosti projely transporty s dětmi, které organizoval Nicholas Winton. O několik let později byl tudy veden organizovaný odsun Němců. Elektrický zátaras byl tady přerušen a bylo zřízeno kontrolní stanoviště.¹⁶⁶ Z obce Sruby jsou dodnes patrné pouze kasárny Pohraniční stráže.¹⁶⁷ Podobně to dopadlo také v obci Červené Dřevo, kde je navíc pietní místo ve formě odkrytých základů kostela Panny Marie. Rota v této obci sídlila v letech 1951–1965.¹⁶⁸

Svatá Kateřina se nachází na okraji Šumavy. Většina obyvatel byla odsunuta a později byla vesnice na kraji hraničního pásma. Kasárny Pohraniční stráže byly v bývalé celnici.¹⁶⁹

2.2 Zadržené osoby v úseku 9. brigády

Ve vojenské kronice brigády jsou zapsány také počty zadržovaných osob v daném roce a velmi podrobně je analyzují. Dokonce tak podrobně, že se zjistil den v týdnu s největším počtem zásahů. Budou zde uvedeny počty v jednotlivých letech pro srovnání s počty usmrčených, které budou rozvedeny v následující kapitole. Do roku 1955 zde budou uvedeny i detailnější informace. K letům 1956–1959 následují pouze počty osob, kvůli zestručnění.

¹⁶⁴ Z. ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice*, 206–209.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 209–210.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 212.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 219.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 220.

¹⁶⁹ Zdeněk ŠMÍDA, *Tajemství šumavské hranice*. Plzeň: Starý most, 2019, s. 113.

V roce 1951 pohraničníci zadrželi 151 osob při pokusu o ilegální přechod státní hranice. Nejvyužívanější den v týdnu byla středa. Největší počet byl zjištěn u 3. praporu Trhanov. Pravděpodobně to je kvůli zalesnění a špatné schůdnosti, takže je zde menší šance úspěšného zásahu pohraničníků. Sedm ze zadržených byli agenti cizí rozvědky. Ve vesnicích Chodov a Pec byli zjištěni převaděči.¹⁷⁰ O rok později bylo zadrženo 94 osob a stejně jako v minulém roce bylo nejvíce pokusů u 3. praporu. Věkové rozmezí bylo 19–30 let. Popsány jsou také případy, kdy sedm ze zadržených udali místní obyvatelé. Občanovi Jírovci byla udělena odměna 1000 Kčs za to, že předal pohraničníkům tři osoby, které jej požádaly o jídlo. Jírovec ze Spálence figuruje také v případě úmrtí Szaba Istvána. Uvádí se také, že na útěk mladých lidí měl vliv vysílání Svobodné Evropy. Mezi další důvody dle šetření se zadrženými je nespokojenost se vládnoucím režimem a touha po dobrodružství. Dvě ženy uváděly jako důvod lepší pracovní podmínky v Brazílii, kam měly namířeno.¹⁷¹ Roku 1953 zadrželi 94 „narušitelů“, z toho nejvíce u 4. praporu. Jako důvod je uváděna zaujatost proti státnímu režimu, ale najdou se také vcelku neobvyklé důvody. Například odchod s milenkou, protože jejich poměr odsuzovali spolupracovníci.¹⁷² O rok později bylo zadrženo pouze 49 osob, nejvíce v červnu.¹⁷³ Roku 1955 bylo zadrženo 99 osob, kdy nejvíce osob bylo mezi 20. a 25. rokem věku.¹⁷⁴ Nejvíce v úsecích rot Bystřice a Folmava.¹⁷⁵ Pro následující tři roky jsou počty zadržených osob takovéto: 87, 47 a 54. Poslední rok ve sledovaném období padesátých let je tzv. výcvikový rok, který v sobě zahrnuje i listopad a prosinec z roku 1958. Za těchto čtrnáct měsíců bylo zadrženo 55 osob.¹⁷⁶

¹⁷⁰ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráž Domažlice, Kronika – I. díl, s. 20 a 22.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 27–28.

¹⁷² Tamtéž s. 36–37.

¹⁷³ Tamtéž, s. 43.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 46.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 48.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 35, 55 a 96.

3 Případy úmrtí na státní hranici

Celkový počet úmrtí na státní hranici mezi lety 1949 a 1989 se pohybuje kolem tří set. Není možné vyčíslit přesné číslo, protože ne všechny případy byly zaznamenány. Toto číslo nezahrnuje usmrcené příslušníky Pohraniční stráže. Výzkum *Dokumentace usmrcených osob na československých státních hranicích v letech 1948 až 1989* pracuje s počtem 276 usmrcených osob, ale do analýzy jich bylo zahrnuto 266. Ve sledovaném období padesátých let výzkum uvádí 155 případů.¹⁷⁷

Statistikou výsledků činnosti Pohraniční stráže v padesátých letech se také zabýval historik Martin Pulec. Dle těchto statistik bylo v padesátých letech celkem usmrceno 175 osob, které se pokusily o ilegální přechod státní hranice. Oproti předcházejícímu výzkumu jich je o 20 více. Na hranici s Bavorskem je uvedeno 91 osob a na hranici s Rakouskem 84. Pokud ale přičteme k těmto číslům i mrtvé příslušníky Pohraniční stráže, dostaneme se na čísla v podstatě větší.¹⁷⁸ Na bavorské hranici zemřelo 151 pohraničnicků a na rakouské hranici 108. Většina zemřela v souvislosti s výkonem služby. Malá část spáchala sebevraždu.¹⁷⁹ Nejvíce osob, 23, při přechodu bavorské hranice zemřelo v roce 1951. Nejméně pak v letech 1957 a 1959, kdy to bylo po jedné osobě. Nejvyšší počet zadržených osob v jednom roce činil 1584, což se týká roku 1950. Naopak v roce 1957 bylo zadrženo pouze 232 osob.¹⁸⁰

Celkem bylo v úseku 9. brigády v průběhu padesátých let zjištěno 12 zaznamenaných úmrtí. Mohlo se ale stát, že některá úmrtí nebyla oficiálně zaznamenána. Většina osob byla usmrcena elektrickým proudem, protože v této době byl drátěný zátaras elektrifikovaný. Dvě osoby byly zastřeleny příslušníkem Pohraniční stráže. Jedna spáchala sebevraždu poté, co jí mina utrhla nohu. Další byla zavražděna pracovníkem Zpravodajské správy Generálního štábu a poslední zemřela při eskortě.

Dle oficiálních dokumentů se rodiny zemřelých a jiné civilní osoby neměly dozvědět o místě pohřbení obětí. Ve většině následujících případů se jednalo o hřbitov v obci Maxov v domažlickém okrese.

¹⁷⁷ Tereza MAŠKOVÁ – Vojtěch RIPKA, *Železná opona v Československu: usmrcení na československých státních hranicích v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 85.

¹⁷⁸ Martin PULEC, *Stručný statisticko historický pohled na výsledky činnosti Pohraniční stráže v letech 1950 až 1960*. In *Ochrana státní hranice v 50. letech 20. století*. Brno: Technické muzeum, 2017, s. 151–152.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 149–150.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 152.

3.1 Josef Zika

Josef Zika se narodil 12. října 1920 ve Žloutkovicích v rakovnickém okrese. Pracoval jako lesní hajný u obcí Pleš a Eisendorf a byl vojínem v záloze. Bydlel v hájence čp. 73, Pleš. Neměl manželku ani děti. Rodiče Josef Zika a Božena rozená Petrboková bydleli v Bělči v kladenském okrese.¹⁸¹ Byl štíhlé postavy, vysoký asi 170 centimetrů a měl černé vlasy.¹⁸²

V roce 1948 byl stíhán za podezření z ilegálního převedení přes státní hranice. Společně s ním byl obviněn také Evžen Kaše. Dne 8. května 1948 měli pomoci utéct bývalému podplukovníkovi pěchoty československé armády Otto Karlu Klementovi. Jako důvod je udáváno to, že nebyl po roce 1945 přijat do československé armády a ani nepobíral výslužné. Ještě předtím se Zika s Klementem setkali v Bělé nad Radbuzou, aby si domluvili podrobnosti. Evžen Kaše byl bratr Klementa, který si nechal jméno své manželky. Spolupracovala také Anna Rendlová, která udržovala známost se Zikou. V době přechodu Klementa ale již nebyla v Československu. Její manžel bojoval v rámci druhé světové války v německé armádě a dosud se nevrátil ze Sovětského svazu.¹⁸³ V souvislosti s tímto případem byl vyslýchán také Václav Brejcha, který byl švagr Evžena Kašeho. Vypověděl, že se Zikou se zná díky své sestře Anně Rendlové a poprvé se s ním setkal v jejím bytě. Rendlová měla vařit pro lesní pracovníky a tím i pro Ziku. Dále objasnil vztah mezi Kašem a Zikou. Brejcha je seznámil, protože ho Kaše požádal o pomoc s převedením Klementa přes hranice.¹⁸⁴ To potvrdila také jeho manželka Anna Brejchová. Měli se sejít 25. dubna 1948. Sdělila také podrobnosti k přechodu Klementa. Zika řídil valník a doprovázel je také jeden člen finanční stráže.¹⁸⁵ Zika za přechod nic nechtěl, dle svých slov to dělal z lidskosti.¹⁸⁶

Zika byl 16. listopadu 1948 v 17. hodin zatčen a následně eskortován na nádraží v Bělé nad Radbuzou, odkud měl pokračovat dál k výslechu na Oblastní úřadovnu Státní bezpečnosti Písek. Během cesty na nádraží v ranních hodinách u obce Eisendorf služební vůz narazil na patník, protože byla velmi špatná viditelnost. Zika využil příležitosti, že příslušníci Sboru národní bezpečnosti šli ohledat vůz a vyskočil z auta. Díky husté mlze a tmě zmizel v lesích.

¹⁸¹ ABS, sbírka (dále jen sb.) Správa vyšetřování StB, archivní číslo (dále jen arch. č.) V-402 MV, spis Pokorný Svatopluk a spol., Zika Josef – další poznatky.

¹⁸² Viz příloha č. 6.

¹⁸³ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-104 CB, spis KAŠE Evžen a spol., Zpráva o zatčení E. Kašeho, V. Brejchy a J. Ziky.

¹⁸⁴ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-104 CB, spis KAŠE Evžen a spol., Protokol z výslechu Václava Brejchy.

¹⁸⁵ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-104 CB, spis KAŠE Evžen a spol., Protokol z výslechu Anny Brejchové.

¹⁸⁶ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-104 CB, spis KAŠE Evžen a spol., Protokol z výslechu Evžena Kašeho.

I přestože byl ihned stíhán, dopaden nebyl a pravděpodobně hned ten den přešel státní hranice do Bavorska. Celý jeho byt byl prohledán a věci zabaveny.¹⁸⁷ Již o den později 17. listopadu byl zadržen německými pohraničníky u obce Václav a byl držen pár dní v Eslarnu.¹⁸⁸ Dne 20. listopadu 1948 přišel do uprchlického tábora Murnau, odtud odešel již 8. prosince.¹⁸⁹

Zika se měl přihlásit k anglické zpravodajské službě. Dokončil výcvik a v Československu plánoval vyhledat spojku, se kterou by vytvořili špionážní síť. Postupně Zika navazoval kontakty se „špiony“.¹⁹⁰ V srpnu 1950 měl Zika také co dočinění s únikem pomocí letadla Svatopluka Pokorného a Rudolfa Teichmanna do Spolkové republiky Německo.¹⁹¹ Zikovou spojkou se stal Oldřich Krupka, který měl získat ke spolupráci Jaroslava Runta. Ve spojení s ním byli také již zmiňovaní Rudolf Teichmann a Svatopluk Pokorný. Některé z těchto lidí zatkla Státní bezpečnost a vyslychala je, například Krupku. Díky jeho neustálému zapírání dopřál ostatním čas utéct za státní hranice, a tak nebyla celá skupina zničena.¹⁹² Krupka byl 7. března 1951 odsouzen k trestu odnětí svobody na šestnáct let.¹⁹³ Bezpečnost Ziky v Československu zajišťoval Václav Topinka, který se vždy ujistil, že schůzka proběhne hladce a nikdo ji nenaruší.¹⁹⁴

Při nasazení v Praze na sobě Zika nosil stejnokroj Sboru národní bezpečnosti a brýle.¹⁹⁵ Dle výpovědi Josefa Schübela chodil Zika mezi Pleší a Eisendorffem s falešnými doklady na jméno Karel Vimmer.¹⁹⁶

Dle zprávy měl Zika být v Československu 12. prosince 1950 a měl se sem opět vrátit před Vánoci a zdržet se zde. Zpravodajskou službou byly kvůli němu obsazeny jak domov jeho rodičů, tak i jiných příbuzných. Nakonec se v Československu v těchto dnech neobjevil. Patrně kvůli tomu, že při návratu do Německa si 20. prosince 1950 zvrtil nohu asi 1 km od státní hranice. Při tomto přechodu s ním byl přítomen také bývalý kapitán československé západní armády Blažek, který byl taktéž agentem cizí rozvědky. V Praze Zika navštěvuje hotel na

¹⁸⁷ ABS, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, signatura (dále jen sign.) 302-200-6, Udání Josefa Ziky.

¹⁸⁸ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-104 CB, spis KAŠE Evžen a spol., Zpráva o zatčení Anny Brejchové.

¹⁸⁹ Bořivoj ČELOVSKÝ, *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2004, s. 253.

¹⁹⁰ Viz příloha č. 7.

¹⁹¹ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol., Vyhodnocení svazku V-402 MV.

¹⁹² ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, spis Pokorný Svatopluk a spol., Trestní oznámení.

¹⁹³ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, spis Pokorný Svatopluk a spol., Rozsudek.

¹⁹⁴ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, spis Pokorný Svatopluk a spol., Výpověď Oldřicha Krupky.

¹⁹⁵ ABS, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 302-205-17, Spis Josefa Ziky.

¹⁹⁶ ABS, f. Hlavní správa rozvědky SNB, registrační číslo (dále jen reg. č.) MTH 20976 I.S, Výpověď Josefa Schübela.

Pankráci, ze kterého je dobře vidět věznice a také hotel Evropa, kde se scházel s neznámým úředníkem.¹⁹⁷ Jeho bezpečné převážení do vnitrozemí pravděpodobně zajišťovalo vozidlo patřící ředitelství lesních závodů Československých státních lesů v Horšovském Týně.¹⁹⁸

Informace o Zikově pohybu na československém území zachycoval pro Státní bezpečnost Blix, který bydlel v těsné blízkosti státních hranic. Zika jej navštěvoval a Blix byl ochoten jej předat Státní bezpečnosti za finanční odměnu.¹⁹⁹

3.1.1 Okolnosti úmrtí

Státní bezpečnost chtěla od února 1951 převaděče Ziku dopadnout. Celá akce dostala označení akce „Šumava“, která zahrnovala také Zikovy kontakty. Figuroval v tom také již zmíněný Blix.

Nejdříve se uskutečnila 13. března 1951 porada, kde se rozhodlo, že v prostoru okolo Pleše budou zesíleny hlídky. Poté se 14. března příslušníci Státní bezpečnosti vydali na průzkum. Nebyl zjištěn žádný přechod státní hranice, tak se vrátili do osady Václav, kudy Zika měl procházet. V noci vždy některá hlídka obývala prázdnou stodolu, odkud byl výhled na průsek, kudy měl Zika chodit. Přes den vše ohlíдалa Pohraniční stráž. Takto to probíhalo až do 17. března beze změny a bez žádného podezřelého pohybu.

Dne 17. března byla v 21:00 ohlášena střelba na rotě Pleš. Střelbu provedla hlídka z roty Václav. Během 30 minut se blíže k místu dostali i členové hlídky z roty Pleš. V tu chvíli dosáhla střelba největší intenzity. Kromě toho docházelo k vystřelování světlic. Jakmile hlídka přišla na místo činu, našla zastřeleného neznámého muže. Stále v ruce držel německou pistoli vz. p. 37, ráže 9 mm. V druhé ruce držel zásobník, do kterého chtěl zasunout náboje. Chtěl se tedy dál bránit. Starší příslušníci poznali Josefa Ziku. Na budově útvaru ověřovali jeho totožnost dle fotografií. Hlavními poznávacími znaky byl zlatý zub a velké miskovité ucho. Mrtvého Ziku také vyfotografovali. Osobní doklady u sebe neměl, pouze čtyři dopisy, které měl pravděpodobně vhodit do schránky.²⁰⁰

Dálnopis, který byl poslán bezprostředně po události, popisoval zadržení Ziky s důrazem na některé detaily, které v celkové zprávě nebyly. Zika při přechodu do Československa

¹⁹⁷ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol., Zika Josef – další poznatky.

¹⁹⁸ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol., Akce „Šumava“ – zpráva.

¹⁹⁹ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol., Návrh na odměnu Blixovi.

²⁰⁰ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol., Akce „Šumava“ – zpráva.

nejdříve postupoval po hranici a pak zamířil do vnitrozemí. S hlídkou se střetl asi 700 metrů od hranic. Nejdříve měl začít střílet Zika a teprve poté začala střílet hlídka, která jej trefila do kolene. V tu chvíli se Zika snažil odplazit do bezpečí. Druhá hlídka byla přivolána střelbou a začala pálit ze samopalu i z pistole. Zika byl zasažen v horní i dolní části těla a také do hlavy. V ruce měl nový zásobník.²⁰¹

Josef Zika byl tedy dopaden v noci ze 16. na 17. března 1951 při přechodu státní hranice z Bavorska do Československa. Konkrétně u osady Václav v oblasti 4. roty Pleš. Při použití zbraně byl postřelen, ale i tak se dále bránil. Nakonec byl zastřelen příslušníky Pohraniční stráže. Poté bylo zatčeno pět hajných z pohraničí u Horšovského Týnu, kteří měli jisté spojení se Zikou. S některými z nich se přátelil velitel 9. brigády major Josef Herián. Objevily se domněnky, že se Herián s nimi dělil o chystajících se opatření na státních hranicích.²⁰²

V současné době se na hřbitově u obce Pleš nachází jeho symbolický hrob. K tomuto případu existoval také skupinový svazek s krycím názvem „Šumava“, bohužel byl zničen v roce 1980.

3.2 Ladislav Vaník

Ladislav Vaník se narodil 6. června 1926 v Praze. Žil s otcem Vojtěchem Vaníkem a matkou Marií rozenou Novotnou, která mu zemřela v roce 1942. Vychodil obecní školu a jeden rok chodil do školy měšťanské. Později navštěvoval obchodní školu a v roce 1943 složil zkoušky a dostal výuční list. Působil jako učeň v koloniálním obchodě v Plzni, kde poté pracoval jako obchodní příručí. V roce 1943 byl totálně nasazen do práce ve Škodových závodech v Plzni, kde pracoval jako frézař či pomocný dělník. Na Plzeň byl v roce 1945 proveden nálet a po něm Vaník ujel domů do Čížkova.²⁰³ V době od 5. do 10. května 1945 se účastnil domácího odboje v Čížkově jako střelec.²⁰⁴

Ke konci května 1945 se dočetl o nabídce práce ve Sboru národní bezpečnosti. Nastoupil 4. června.²⁰⁵ Služební slib složil 29. července 1945 a 29. května 1946 úspěšně dokončil zkoušky z teoretického a praktického výcviku. Začínal u 7. roty II. praporu Pohotovostního pluku Národní bezpečnosti v Kunraticích. Postupně se vypracoval se až na hodnost strážmistra a v roce 1946 sloužil u Všerub. Následující rok byl přerazen do Jáchymova a roku 1948 se vrátil

²⁰¹ ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol., Dálnopis akce „Šumava“ – zastřelení Ziky.

²⁰² ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol., Spolupracovníci zastřeleného Ziky – zatčení.

²⁰³ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Dotazník.

²⁰⁴ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Dotazník o činnosti v domácím odboji.

²⁰⁵ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Dotazník.

zpět do Všerub. V záznamu o službě se vyzdvihuje jeho spolehlivost, dobré vojenské vystupování s velitelskými vlohami, leč se někdy zachoval vznětlivě.²⁰⁶

Celá jeho rodina byla v roce 1946 prověřena z hlediska mravní zachovalosti a státní spolehlivosti.²⁰⁷ V roce 1948 se oženil s Kamilou Annou Souhradovou.²⁰⁸

Měl zapsaných několik trestných činů. V roce 1945 řídil služební vozidlo bez řidičského průkazu.²⁰⁹ Dne 19. listopadu 1946 podal nepravdivé hlášení, které způsobilo další vyšetřování. Za trest dostal sedm dní v kasárním vězení u Sboru národní bezpečnosti ve Všerubech.²¹⁰

Dne 14. ledna 1949 byl souzen společně s Karlem Švehlou, Josefem Šulcem a Janem Tvrdíkem. Poslední jmenovaný sloužil u Sboru národní bezpečnosti v Caparticích. Ostatní sloužili s Vaníkem ve Všerubech. Byli žalováni za to, že v červenci 1948 neohlásili ihned svému veliteli chystanou zločinnou akci. Tento přestupek byl zakotven v zákoně č. 50/1923. Jednalo se o zatajení obsahu dopisu, který dostal Švehla. V něm byl vyzván k tomu, aby emigroval do ciziny. Nejdříve jej otevřel Vaník, protože se domníval, že je to dopis od přítelkyně Švehly. Protože si mysleli, že se jedná o pouhý žert, nikdo z nich dopis neodevzdal nadřízenému. Soud nakonec dopadl tak, že obžalovaní byli zproštěni obžaloby.²¹¹

Na základě rozhodnutí z 28. února 1949 byl Vaník propuštěn ze služeb Sboru národní bezpečnosti.²¹²

3.2.1 Okolnosti úmrtí

Ladislav Vaník byl zastřelen hlídkou Pohraniční stráže ve stodole ve Všerubech 1. dubna 1951 v 8:40. Příslušníků Pohraniční stráže bylo celkem sedm: mladší strážmistři Jiří Honzátka a Václav Cibulka, desátník Karel Šlechtický, svobodník Miloslav Alexa a vojín Jan Dravec, Viliam Křížan a Karel Kovár. Ve stodole nastala přestřelka, protože Vaník měl na hlídku vystřelit z pistole. Hlídka vystřílela až 150 nábojů. Takovému množství kulek se Vaník nemohl vyhnout, byl smrtelně raněn a zanedlouho zemřel.²¹³ Ke smrti tedy došlo v rámci jednotky, kde dříve sám působil. Místo případného přechodu dobře znal.

²⁰⁶ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Záznam o službě.

²⁰⁷ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Seznam příbuzných.

²⁰⁸ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Povolení k sňatku.

²⁰⁹ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Záznam o trestech.

²¹⁰ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Výpis ze záznamu o trestech.

²¹¹ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Opis ze soudního přelíčení.

²¹² ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, spis Ladislava Vaníka, Propuštění.

²¹³ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 8, Výkaz činnosti a výkonu služby k ochraně státní hranice za měsíc duben 1951, 9. brigáda.

Případ vyšetřoval v roce 2002 Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu. V jeho rámci poskytl výpověď Václav Cibulka, který byl přítomen, když Vaník zemřel. Původně Cibulka sloužil ve Všerubech, ale tehdy se nacházel již na Chomutovsku. Dne 1. června 1951 nebyl ve službě, pouze přijel do Všerub na návštěvu. Zde jej požádala dcera hostinského, aby vyřešil schovávajícího se utečence v jejich stodole. Ve chvíli, kdy tam přišel, začal po něm Vaník střílet. Cibulka vše nahlásil na Pohraniční stráž Jiřímu Honzátkovi, se kterým dříve pracoval. Za půl hodiny přišel Honzátka i s dalšími pohraničníky. Po vyzvání, aby šel Vaník ven, na ně začal střílet. Pohraničníci odpověděli střelbou ze samopalů, ale útočnicka neviděli a stříleli do sena. Ve chvíli, kdy střelba utichla, se údajně ze sena ozval jeden výstřel. Mysleli si, že se muž zastřelil, a tak to šel Cibulka ověřit. V seně našel muže s pistolí a tekla mu z úst krev. Celý případ byl tehdy posouzen jako oprávněné použití zbraně.²¹⁴

3.3 Štefan Kollmann

Štefan Kollmann se narodil 9. srpna 1908 v obci Hůrky u Nové Bystřice v jindřichohradeckém okrese. Později bydlel ve Vídni a během druhé světové války pracoval v továrně v Essenu. Manželka žila v Československé republice v Hrádku nad Nisou.²¹⁵ Byl štíhlé postavy a měl tmavé vlasy. Také nosil brýle.²¹⁶

Dne 18. května 1937 byl Kollmann zatčen kvůli podvodům a krádeži. Byla u něj nalezena členská legitimace Vaterländische Front v Rakousku. K této skupině se přidal 28. února 1934.²¹⁷

Od 18. ledna 1946 byl agentem československé rozvědky s přezdívkou „Škrhola“.²¹⁸ Dle zprávy z 21. dubna 1946 byla jeho zpráva kvůli zkoušce věrohodnosti přezkoušena. Mnoho dalších zpráv kontrolovali jeho nadřízení, a to naznačuje vcelku velkou nedůvěru v něj. V tuto dobu byl využíván jako agent jen u jabloneckého či libereckého průmyslu. Obstarával převážně zprávy o hospodářství a politice, například v Korutanech. Dostával úkoly jako sledovat výrobní kapacity, sledovat účast zahraničního kapitálu a také export zboží.²¹⁹ Měl mnoho známých ve Vídni, od kterých sbíral různé informace. Uvádí, že byl v únoru 1947 zatčen rakouskou policií

²¹⁴ Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále jen ÚDV), Vyšetřovací spis č. ÚDV-11/VtB-2002, Střelby na hranicích – poškozený Ladislav Vaník, Úřední záznam o podaném vysvětlení.

²¹⁵ ABS, f. Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, arch. č. OS-5694 ZSGŠ, svazek „ŠKRHOLA“, „B“ ŠKRHOLA.

²¹⁶ Viz příloha č. 9.

²¹⁷ Národní archiv, f. Ministerstvo vnitra I – prezidium Praha, k. 1188, Členství ve Vaterländische Front.

²¹⁸ ABS, f. Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, arch. č. OS-5694 ZSGŠ, svazek „ŠKRHOLA“, Osobní list.

²¹⁹ ABS, f. Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, arch. č. OS-5694 ZSGŠ, svazek „ŠKRHOLA“, „B“ ŠKRHOLA.

a propustili jej až 7. července 1947.²²⁰ Dne 7. září 1947 byl spojku převeden přes státní hranice do Československa, kde se v Brně měl sejít se svým kontaktem.²²¹ Již v prosinci 1947 byl opět zatčen za černý obchod. V tuto chvíli s ním již v československé rozvědce ztráceli trpělivost, protože spolupráci hodně odbýval. Kollmann se měl rozhodnout, jestli s nimi chce dál spolupracovat nebo dělat černý obchod.²²²

Spolupráce s ním byla přerušena 1. března 1949, protože s ním probíhalo trestní řízení. Později byl znovu získán 5. října 1950 a fungoval jako zahraniční schránka. Následující rok bylo zjištěno, že byl ve službách Kontrašpionážního sboru. Působil tedy jako dvojitý agent. Prozradil jej důvěrník, u kterého pracoval jako zahraniční schránka. Vyřazen ze služeb československé rozvědky byl 16. listopadu 1951.²²³

Štefan Kollmann spolupracoval se zpravodajskou složkou Ministerstva národní obrany v Brně. Při výslechu ve dnech 13. a 14. listopadu 1951 se přiznal k několika činům, které negativně ovlivnily jiné agenty v Rakousku. Několik spolupracovníků prozradil Kontrašpionážnímu sboru, ti pak byli převezeni k výslechům, prozradil převaděče, hraniční přechody i spojky do Československa. Jednoho československého agenta kvůli Kollmannovi zatkli a byl souzen vojenským soudem ve Velké Británii. Agentovi Kontrašpionážního sboru Robinsonovi dokonce ukázal obsah zásilky se zpravodajským materiálem. Odůvodnil to tak, že mu ji předal pod nátlakem. Zprávy z těchto výslechů v Praze studoval podplukovník Oldřich Kvapil.²²⁴

O tomto případě se Kvapil poradil s podplukovníkem Rackem. Obeznámil jej také se svým plánem Kollmanna zavraždit. Racke proti tomuto nic neměl, ale nic mu nerozkázal.²²⁵

3.3.1 Okolnosti úmrtí

Složka o zastřelení agenta Kollmanna obsahuje jednotlivé výpovědi Kvapila a Nováka ze dne 1. prosince 1951. Kromě toho obsahuje také zprávy o trestném činu, napsané v říjnu 1953, poznatky o obviněných. Ve zprávě k zastřelení jsou k dispozici také fotografie místa činu.²²⁶

²²⁰ ABS, f. Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, arch. č. OS-5694 ZSGŠ, svazek „ŠKRHOLA“, „B“ ŠKRHOLA.

²²¹ Tamtéž

²²² Tamtéž

²²³ Tamtéž

²²⁴ ABS, f. Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, i. j. 536, Zastřelení agenta Kolmana.

²²⁵ Tamtéž

²²⁶ Viz příloha č. 8.

Kollmann zemřel 16. listopadu 1951 v úseku roty Folmava. Byl zastřelen podplukovníkem Oldřichem Kvapilem, který byl o několik let později obžalován z vraždy, ale odsouzen nebyl. „*Výsledky šetření neprokázaly, že by pplk. KVAPIL sledoval jiné cíle, než prospět věci obrany republiky.*“²²⁷ Jako spoluviníci byli obžalováni podplukovník Josef Novák a plukovník Antonín Racek. Taktéž jako Kvapil odsouzeni nebyli. Oldřich Kvapil byl pracovníkem zpravodajského oddělení Generálního štábu Ministerstva národní obrany a Kollmann byl jeho agenturním spolupracovníkem. Později Kvapil pracoval jako učitel ve Vojenské akademii Klementa Gottwalda v Praze.²²⁸

V ranních hodinách 16. listopadu Kvapil rozkázal Novákovi, aby si vzal zbraně a připravil se na převoz do Českých Budějovic. Zde se měli setkat s Kollmannem a pak provést jeho likvidaci. Tu měl Kvapil v plánu na bavorském přechodu, těsně za státními hranicemi. Novák měl jet zajišťovat místo, aby nedošlo k ohrožení cizími osobami. Zvažovali Železnou Rudu a Folmavu. Nakonec se rozhodli pro Folmavu. Kvapil si přibral československý samopal a americký bubínkový kolt. Z Českých Budějovic, kam Kollmanna dovezl plukovník Gregor, odjeli na velitelství Pohraniční stráže do Poběžovic, kde jim vydali povolení vstupu do pohraničního pásma. Mohli tedy odjet do Domažlic a poté přímo na Folmavu. Zde Kvapil sdělil veliteli roty poručíku Chvojkovi, že jde převést agenta Kontrašpionážního sboru a aby neplašili, pokud dojde ke střelbě. To samé pak řekl veliteli Pohraniční stráže, se kterým se sešli na rotě Lesní louka. Na hraničním přechodu se velitel a Novák oddělili a šli obhlédnout státní hranici.²²⁹

Dle výpovědi Nováka byl Kollmann klidný, protože byl rád, že není v Československu vsazen do vězení. Nejdříve jej Kvapil seznámil s tím, že na rakouských hranicích není klid a musí tedy odejít do Bavorska. Jakmile se velitel s Novákem vrátil, vyšel Kvapil za hranice společně s Kollmannem. Ve chvíli, kdy byli 10–15 metrů na bavorské straně, se zastavili a Kvapil řekl: „Pane Kollmann, vy jste ale svině!“ a dvěma rány jej zastřelil. Jakmile Kollmann padal k zemi, vystřelil další dvě rány. Všechny rány byly mířeny na hlavu a Kollmann byl na místě mrtev. Střílel z americké pistole, aby to zmátlo německé vyšetřovatele. Nechali mu rakouské doklady, aby u něj byla rychle zjištěna totožnost. Veliteli roty situaci objasnil tím, že Kvapil agenta zastřelil v sebeobraně, protože se mu snažil vzít samopal. Poté

²²⁷ ABS, f. Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, i. j. 536, Zastřelení agenta Kolmana.

²²⁸ Tamtéž

²²⁹ Tamtéž

asi 100 metrů od hranic celá skupinka počkala, zda na bavorské straně bude nějaká reakce. Nic se nestalo, a tak se vrátili zpět na rotu.²³⁰

Ve stejném znění byl zapsán i úřední záznam. Kvapil nejdříve v Praze uvedl, že Kollmanna zastřelil v sebeobraně. Pravdivou výpověď podal až při výslechu 1. prosince 1951. V této výpovědi také uvádí, že se Kollmanna chtěl zbavit. I kdyby mu to podplukovník Racek zakázal. Obhajoval se, že čin spáchal, „[...] abych jako odpovědný funkcionář zamezil případnému nebezpečí pro obranu našeho státu v dnešní době nežádoucí.“²³¹

Jediná německá odezva byla taková, že o případu napsal malý odstavec západoněmecký list „*Der neue Tag*“ 20. listopadu 1951. Dle těchto novin našel tělo farmář. Kollmann měl mít asi čtyři centimetry od ucha dva otvory, kudy prošly kulky. Tělo pak bylo převezeno do márnice ve Fürth im Waldu.²³²

Politickým sekretariátem Ústředního výboru Komunistické strany Československa bylo v listopadu 1953 rozhodnuto, že obžalovaní nebudou předvoláni k trestní odpovědnosti.

Zastřelení Štefana Kollmanna bylo vyšetřováno Úřadem dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu v roce 1996.²³³ Celý případ se uzavřel z důvodu stáří a špatného zdravotního stavu Oldřicha Kvapila.²³⁴

3.4 Jan Kováč

Případ velmi podrobně popisuje velitel 9. brigády major Otakar Ambroz ve zprávě adresované Hlavní správě Pohraniční a Vnitřní stráže. Přiložil k ní také záznam o výpovědi hlídky. Usmrcení je zaznamenáno také v denním hlášení ze dne 22. září 1953.

Jan Kováč se narodil 16. května 1934 na Slovensku ve Slabiné v okrese Modrý Kameň. Ve svých 21 letech nebyl ženatý. Naposledy pobýval v obci Sokolovo a pracoval v Československých stavebních závodech, národní podnik Sokolovo jako dělník.²³⁵

3.4.1 Okolnosti úmrtí

K incidentu došlo 20. září 1953 u 17. roty Spálenec. Ten den měla v prostoru Bažiny střežit pozorovací hlídka s desátníkem základní služby Jaroslavem Vondrákem a vojínem Milanem Stehlíkem. Nejdříve šli dle rozkazu po silnici do obce Spálenec, poté do Starého

²³⁰ ABS, f. Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, i. j. 536, Zastřelení agenta Kolmana.

²³¹ Tamtéž

²³² Tamtéž

²³³ ABS, f. Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, arch. č. OS-5694 ZSGŠ, svazek „ŠKRHOLA“, Dožádání (ÚDV-6/Vt-95).

²³⁴ Ivo PEJČOCH, *Vojáci na železné oponě*. Cheb: Svět křídel, 2011, s. 51.

²³⁵ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení Kováče Jana.

Spálenice a odtud směrem ke státní hranici. Přibližně 30 metrů před drátěným zátarasem vystřídali hlídku ve složení vojína Gamana a vojína Hodíka. Vondrák a Stehlík byli upozorněni na větší pohyb osob v Bavorsku. Až do 22:00 se nacházeli pár metrů nad potokem, který vedl ke státní hranici.²³⁶

Ve 22:05 v hájku nad Čertovým mlýnem spatřili, že došlo k výstřelu nástražného osvěcovadla. Příčinu se v danou chvíli nepodařilo zjistit a velitel hlídky Vondrák vydal rozkaz k vystřelení světlice. Díky ní zahlédli, jak se něco či někdo pohybuje k zátarasu. Po pár metrech vystřelili druhou světlici a určili, že se jedná o lidskou postavu. Potřetí vystřelili zelenou světlici, jakožto signál pro hlídku nacházející se u Čertova mlýna, aby jim přišla pomoci. Pohybující se osoba proti hlídce vystřelila z pistole jednu ránu poté, co někoho s největší pravděpodobností zpozorovala. Výstřel nikoho z hlídky nezranil. Při dalších bílých světlicích pohraničníci rozpoznali, že se jedná o muže, který již přelézá první stěnu drátěného zátarasu. Krátce poté tito muži uslyšeli výbuch miny a ihned na to výstřel z pistole. Po výstřelu páté světlice zjistili, že muž leží v zátarasu, obličejem k nim a nehýbe se. Následovalo vystřelení červeného deště, což znamenalo přivolání velitele roty. Vondrák neznámého muže obcházel a zpozoroval, že muž drží v ruce pistoli, má zkrvavenou nohu a nehýbe se. Desátník jej vyzval, aby vstal a dal ruce vzhůru. Předpokládal, že je těžce raněn a omdlel nebo je mrtvý. Společně se Stehlíkem jej zajistili a vyčkávali, zda se neobjeví u hranice ještě někdo další.²³⁷

Za krátkou chvíli dorazila přivolaná hlídka z Čertova mlýna a také hlídka z velitelství roty. Podporučík Hyka z velitelství s Vondrákem vyrazili muži pistoli z rukou a zjistili, že muž spáchal sebevraždu tím, že si prostřelil hlavu. Nejdříve mu však nášlapná mina utrhla nohu. Nyní vše převzal Hyka a hlídka Vondrák/Stehlík střežila vedlejší úsek. Jakmile přišel velitel praporu, přemístili Kováčovo tělo, aby jej nezpozorovali lidé z Bavorska. S přemístěním museli počkat na ženijní skupinu, protože všude kolem se vyskytovaly aktivní nášlapné miny.²³⁸

Kováčova totožnost se zjistila díky občanskému průkazu, který měl v době přechodu státní hranice u sebe. Dále měl u sebe hotovost, rusko-český slovník, busolu, dýku, kombinovací kleště a nákres budov, pravděpodobně kasáren. Jeho pistole byla značky Ortgiespatent, Deutsche Werke Aktiengesellschaft Berlin a byla ráže 7,65 mm.²³⁹

²³⁶ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení Kováče Jana.

²³⁷ Tamtéž

²³⁸ Tamtéž

²³⁹ Tamtéž

Úřední i brigádní lékař potvrdili smrt zastřelením. Kováč byl pohřben 21. září 1953 v nočních hodinách, a to na hřbitově v obci Maxov. Jeho rodina ani jiné civilní obyvatelstvo se o místě jeho posledního odpočinku pravděpodobně nikdy nedozvědělo.²⁴⁰ V denním hlášení se udává, že nebyl zjištěn důvod k přechodu, proto se všichni domnívali, že se jedná pravděpodobně o protistátní činnost.²⁴¹

Celou zprávu o případu zakončují odměny členům hlídky „[...] za obětavé a správné zlikvidování nepřitele při výkonu služby ostrahy státní hranice.“²⁴² Jak je ale uvedeno výše, Kováč spáchal sebevraždu poté, co mu v jeho cestě za svobodou zabránila mina. Nedošlo tedy k přímé konfrontaci. Po tomto případě a po dvou přechodech státních hranic bez zadržení rozhodl velitel roty o zaminování dřevěnými nášlapnými minami oblasti Bažiny roty Spálenec. Práce byly ukončeny 23. září 1953. Kromě toho se mělo neustále měnit umístění nástražných osvěcovadel, aby jejich polohu případní „narušitelé“ nemohli odhadnout.²⁴³

3.5 Rudolf Mančuška/Mančoška

Rudolf Mančuška se narodil 14. dubna 1926 v Bánovských Kesách v novozámeckém okrese. Byl tedy slovenské národnosti.

Dne 26. dubna 1947 byl zatčen Sborem národní bezpečnosti Meclov, který patřil pod Okresní velitelství v Horšovském Týně. Mančuška se pokusil o ilegální přechod státní hranice do Bavorska. Vypověděl, že si chtěl u Američanů hledat zaměstnání. Byl vydán do vazby okresního soudu v Horšovském Týně.²⁴⁴

3.5.1 Okolnosti úmrtí

Rudolf Mančuška byl nalezen mrtev 17. listopadu 1953 v 00:20 mezi druhou a třetí stěnou zátarasu. Bylo to v úseku 17. roty. Jeho smrt zapříčinily dvě okolnosti: výbuch miny a elektrický proud v drátěném zátarasu. Nejdříve šlápl mezi druhou a třetí stěnou zátarasu na minu, jejíž výbuch mu utrhl nohu pod kotníkem. Následně upadl na elektrifikovaný zátaras. Ve chvíli, kdy k němu dorazila hlídka ve složení vojína Hromady a vojína Kubičky, mu již nebylo pomoci. Dle denního hlášení nebyl důvod přechodu zjištěn.²⁴⁵

²⁴⁰ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení Kováče Jana.

²⁴¹ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/5, Denní hlášení z 21.9.1953.

²⁴² ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení Kováče Jana.

²⁴³ Tamtéž

²⁴⁴ ABS, f. Studijního ústavu ministerstva vnitra, sign. 304-169-1/51, Zpravodajské hlášení – týdenní zpráva čís. 44.

²⁴⁵ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/5, Denní hlášení z 17.11.1953.

Mančuška se tedy pokusil přejít státní hranici dvakrát. Poprvé v roce 1947 byl zatčen, druhý pokus v roce 1953 se mu stal osudným.

3.6 Karel Němec

Karel Němec se narodil 23. října 1934 v Novém Jičíně. Studoval vysokou školu technickou v Liberci, proto bydlel tam. Vzhledem ke svému nízkému věku zatím nebyl ženatý.²⁴⁶

3.6.1 Okolnosti úmrtí

Dne 18. března 1954 byl v 5:50 na 19. rotě Všeruby zjištěn zkrat v zátarasu. Vyslaná hlídka vojína Kapralíka objevila asi půl hodiny poté v prostřední elektrifikované stěně mrtvého muže. Později zjistila, že se jedná o Karla Němce, který se 50 metrů plížil podél krajní stěny zátarasu. Poté stěnu podlehl, ale na prostřední stěně byl zasažen elektrickým proudem a na následky toho zemřel. Měl postupovat od vesnice Mlýneček v domažlickém okrese.²⁴⁷

3.7 Jiří Vorlíček

Jiří Vorlíček se narodil 8. října 1929 v Praze. Byl posluchačem Československé akademie věd (nynější Akademie věd České republiky).²⁴⁸

3.7.1 Okolnosti úmrtí

Tělo Jiřího Vorlíčka bylo nalezeno 31. května 1954 v 1:45 v drátěném zátarasu. V oblasti 15. roty Folmava spatřila hlídka vojína Pavelky zajiskření v zátarasu. Vorlíček měl u sebe štípací kleště, kompas a mapu Domažlic. Byl tedy vcelku dobře připraven na přechod státní hranice.²⁴⁹

3.8 Brůno Peška/Miroslav Macháček

Tento incident je popisován ve zprávě o zadržení „narušitele“. Stejně jako v předchozích případech ji sepsal velitel brigády. V tomto období jde o majora Miloslava Krčmáře. Ke zprávě je přiložen také dokument o ohledání mrtvoly a plánek průzkumu. Plánek je ale velmi špatně čitelný.

Brůno Peška se narodil 1. ledna 1933 v Hrušovanech u Brna. Do svého prvního útěku za hranice bydlel u rodičů Metoděje a Anny, rozené Sopouškové v Hrušovanech. Jeho otec měl obchod se zeleninou. Měl také dvě sestry. Zatím nebyl ženatý. Vyučil se mědikovcem

²⁴⁶ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/5, Denní hlášení z 19.3.1954.

²⁴⁷ Tamtéž

²⁴⁸ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/5, Denní hlášení z 31.5.1954.

²⁴⁹ Tamtéž

a pracoval u fy. Aparatury v Brně-Komárov jako mědikovecký učeň.²⁵⁰ Byl malé atletické postavy, vysoký pravděpodobně okolo 168 centimetrů. Měl světle kaštanové vlasy, kulatý obličej a modré oči.²⁵¹

Dne 3. června 1949 Peška nelegálně opustil Československou republiku. Učinil tak s Františkem Kressem a Miroslavem Bukáčkem, kteří s ním dojížděli do Brna. Jejich zmizení oznámil Metoděj Peška, otec Brůna. Ti tři totiž nedorazili v Brně do zaměstnání a všešlo podezření, že uprchli do ciziny. Jejich poslední známá poloha byla u Vranovské přehrady. Prý měli odejít z domova, protože neradi chodili do práce, měli rádi dobrodružství a tuláctví.²⁵² V oficiálním dokumentu je tedy jako motiv uvedena mladistvá nerozvážnost. O 25 dní později bylo na Pešku podáno trestní oznámení Velitelstvím stanice Sboru národní bezpečnosti. Byl zadržen v Rakousku, ale nepředali jej zpět do Československa.²⁵³

V dokladech, které měl u sebe, měl jméno Miroslav Macháček s narozením 16. ledna 1937 v Klatovech. Toto prověřili a zjistili, že nikdo takový nikde pobyt nemá. Jméno se nenacházelo ani v ústřední evidenci obyvatelstva. Tento občanský průkaz byl vydán na základě ztráty původního, ale na jméno Marie Salabová. Došlo se tedy k závěru, že doklady jsou falešné. Dle těchto dokladů osmnáctiletý Macháček naposledy bydlel v Kutné Hoře a byl ještě žákem střední školy. Zaměstnán byl u Průmstavu Praha a nebyl ženatý.²⁵⁴ Po předání informací Hlavní správě Veřejné bezpečnosti bylo potvrzeno, že se muž jmenuje Brůno Peška.²⁵⁵ Byl to agent cizí rozvědky. Případ s falešnými doklady byl v úseku 9. brigády první.

3.8.1 Okolnosti úmrtí

Mrtvé tělo bylo nalezeno 24. července 1955 v 6:45 mezi první a druhou stěnou záatarasu u 10. roty Černá řeka v oblasti Falcký revír. Brůno Peška byl usmrcen elektrickým proudem. Našla jej hlídka poručíka Kellera a vojína Dědka, která měla zkontrolovat záataras poté, co odešla skrytá hlídka. Keller a Dědek spatřili nejdříve zablesknutí v záatarasu a poté také kouř. Když dorazili k místu, našli muže bezvládně viset na vnější straně záatarasu. Hořely mu nohavice i rukávy.²⁵⁶

²⁵⁰ ABS, sb. Svazky kontrarozvědného rozpracování, arch. č. KR-19476 BN, F. Kress, B. Peška, M. Bukáček, podezřelí z útěku do zahraničí.

²⁵¹ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení narušitele státní hranice na DZ pomocí EZOH.

²⁵² ABS, sb. Svazky kontrarozvědného rozpracování, arch. č. KR-19476 BN, F. Kress, B. Peška, M. Bukáček, podezřelí z útěku do zahraničí.

²⁵³ Tamtéž

²⁵⁴ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení narušitele státní hranice na DZ pomocí EZOH.

²⁵⁵ ABS, f. Studijního ústavu ministerstva vnitra, sign. 319-34-4, Peška Brůno – ověření totožnosti.

²⁵⁶ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení narušitele státní hranice na DZ pomocí EZOH.

U 11. roty byl den předtím zpozorován zvýšený pohyb amerických zpravodajských služeb. Z tohoto důvodu vydal velitel brigády rozkaz zapnout v tomto úseku elektrický proud a více pokrýt nejpravděpodobnější směry pro ilegální přechod. Místo, kde Peška přecházel hranici, bylo pokryto celkem dvěma skrytými hlídkami a pěti hlídkami. Musel proto využít odchodu hlídky až v 6:00. Tehdy se dostal mezi třetí a druhou stěnu drátěného zátarasu. Poté chtěl projít dál, ale druhá čili prostřední stěna byla elektrifikovaná. Měl si pomoci kolíkem po betonové mině. Jakmile ale viděl hlídku, pravděpodobně zpanikařil a při unáhleném seskoku se levou nohou dotkl drátu na prvním vodiči. Kouř, který viděla hlídka, byl z hořícího oblečení Pešky. Velitel roty pro jistotu rozkázal vyslat na obhlídku hlídku se služebním psem. Díky tomu byly objeveny stopy Pešky a bylo zjištěno, že přicházel z Bavorska. Tato cesta na československé straně vede k obci Lísková a na bavorské do vesnice Armstein. Bývala to stará pašerácká stezka, která byla pravděpodobně známá německým starousedlíkům blízkých obcí. Většina z nich byla odsunuta po druhé světové válce do Bavorska.²⁵⁷

V důsledku zasažení elektrickým proudem byly jeho ruce zařáté v pěst a ret měl prokousnutý. Poté měl hluboké popáleniny na koleni, lokti, levé straně hýždí a na temeni hlavy. Většina těchto spálenin byla až na kosti. Holenní kost měl přepálenou.²⁵⁸

Měl u sebe izolované štípací kleště, busolu, československé a západoněmecké bankovky. Dále také černé gumové rukavice, různé západoněmecké a československé adresy a křemíkové papíry. Ty byly využívány pro psaní neviditelným inkoustem.²⁵⁹

Pro tento případ byla vytvořena komise, kterou řídil velitel 9. brigády. Ta měla vše vyšetřit, ohledat agenta a zavést opatření. O správnosti postupu pohraničnicků u tohoto případu z pohledu vedení Pohraniční stráže dokládá zápis v zadržení „narušitele“: „*Usmrcení agenta ukazuje, že provedená opatření byla správná.*“²⁶⁰

Otec Metoděj Peška se o smrti syna dozvěděl od náčelníka okresního oddělení Ministerstva vnitra Židlochovice a později žádal Ministerstvo vnitra o potvrzení.²⁶¹

Bruno Peška je pochován na bývalém hřbitově v Maxově. Náčelník zpravodajského odboru podplukovník Ludvík Fiala výslovně požádal, aby místo pohřbení nebylo řečeno jeho

²⁵⁷ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení narušitele státní hranice na DZ pomocí EZOH.

²⁵⁸ Tamtéž

²⁵⁹ Tamtéž

²⁶⁰ Tamtéž

²⁶¹ ABS, f. Studijního ústavu ministerstva vnitra, sign. 319-34-4, PEŠKA Bruno, zastřelen při přechodu – zpráva.

rodičům. Byli zde totiž pohřbeni i jiní „narušitelé“ státní hranice a „zveřejnění tohoto místa by mělo nežádoucí následky.“²⁶²

3.9 Szabó István

Szabó István se narodil v roce 1933 v maďarské Budapešti. Byl dělnického původu.²⁶³

3.9.1 Okolnosti úmrtí

Jeho tělo bylo nalezeno ve 20:50 5. srpna 1955 v drátěném zátarasu v oblasti 13. roty Zámeček. Byl usmrcen elektrickým proudem. U sebe měl nabitou pistolí ráže 6,35 mm, busolu a fotoaparát.²⁶⁴ Státní hranici se pokusil překonat ve směru do Spolkové republiky Německo.

Denní hlášení popisuje situaci vcelku skromně. Hlídka svobodníka Císlera a vojína Gomely spatřila při pochůzce vystřelení nástražného osvěcovadla. Na místě zaregistrovali šramot, a tak se rozhodli pro vystřelení světlice. Spatřili osobu, která se nacházela již mezi první a druhou stěnou drátěného zátarasu. Druhá stěna byla elektrifikována, a tak se István snažil podlézt spodní vodič. Po vyzvání k vystoupení ze zátarasu se István proti nim otočil a zdálo se, že chce použít zbraň. Velitel hlídky tedy použil samopal a vystřelil 12 nábojů.²⁶⁵ Dle výkazu 9. brigády ze srpna 1955 měl i přes střelbu hlídky István zemřít na následky zasažení elektrickým proudem.²⁶⁶

Dle výpovědi občana Jírovce ze Spálence měli tento den ráno být v obci tři neznámí mladí muži, kteří se v cizí řeči ptali na státní hranici. Dále si měli v oblasti 16. roty Spálenec sušit oblečení u ohně. Velitel roty vyslal psůvoda, ale žádné stopy nebyly zachyceny. Dále tedy nařídil zakrytí státní hranice a zapnutí elektrického proudu v zátarasu. Dle denního hlášení si na 9. brigádě mysleli, že István byl jeden z těchto mužů.²⁶⁷

Po ohledání byl István pohřben na hřbitově v zakázaném pásmu.²⁶⁸ Místo není blíže specifikováno. Tento případ byl vyšetřován Úřadem pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu v roce 2005. Dle tohoto šetření se Císlar nedopustil protizákonného jednání.²⁶⁹

²⁶² ABS, f. Studijního ústavu ministerstva vnitra, sign. 319-34-4, PEŠKA Bruno – zpráva.

²⁶³ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 75, Výkaz činnosti a výkonu služby k ochraně státní hranice za měsíc srpen 1955, 9. brigáda.

²⁶⁴ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/11, Denní hlášení ze 6.8.1955.

²⁶⁵ Tamtéž

²⁶⁶ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 75, Výkaz činnosti a výkonu služby k ochraně státní hranice za měsíc srpen 1955, 9. brigáda.

²⁶⁷ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/11, Denní hlášení ze 6.8.1955.

²⁶⁸ Tamtéž

²⁶⁹ ÚDV, vyšetřovací spis č. ÚDV-6/VtB-2005, Usnesení o odložení.

3.10 Josef Královec

Narodil se 2. ledna 1935 v Domažlicích. Bydlel v Týnci v okrese Stod a živil se jako povrchový dělník v dole.²⁷⁰ Na začátku roku 1953 byl zapsán na seznamu osob, často uprchlíků z Československa, v uprchlickém táboře „Valka“ u Norimberku. Jeho jméno si z toho seznamu zapamatoval agent československé rozvědky Karel Reichel.²⁷¹

Dne 17. února 1956 se vrátil ze západního Německa v reakci na amnestii prezidenta republiky.²⁷² Potvrzení o amnestii měl u sebe i ve chvíli, kdy se pokusil o překonání státní hranice.

3.10.1 Okolnosti úmrtí

Josef Královec byl usmrcen elektrickým proudem 3. května 1956 v 11:05. Vše se odehrálo v oblasti 3. roty Pleš. Při překonávání státní hranice nebyl sám, jeho společník Ladislav Janus byl zadržen při útěku. Janus pocházel z Klatov, ale stejně jako Královec bydlel v Týnci a byl zaměstnán v dole. Královcovi bylo 21 let a Janusovi pouhých 17 let.²⁷³

Popis celé situace víme z výslechu Januse. Z Týnce se 1. května 1956 v 9:00 dostali pěšky do obce Stod. Posledním vlakem dojeli následující den v 1:05 do Poběžovic a dále do Hostouně již museli dojít pěšky. Přespali kousek od obce v lese a poté se vydali směrem k hranici. V hustém lese okolo vrcholu Zvon se ztratili, a tak museli přespát i další noc. Teprve poté se mohli více přiblížit k hranicím. Té dosáhli následující den, a to u silnice vedoucí do obce Pleš. Právě zde, kde se nacházela vrata v drátěném zátarasu, se rozhodli hranici překonat. Královec chtěl první stěnou prolézt a druhou chtěl přelézt přes již zmíněná vrata. Janus mu ruku omotal rádiovkou a kapesníkem, jako ochranu před zasažením elektrickým proudem. Doplížil se k první stěně, ale při jejím překonávání se kabátem zachytil o drát a Janus jej musel uvolnit. Poté stoupl na izolátory a chráněnou rukou se snažil zachytit dřevěného trámu nad třetím vodičem. Janus už si jen všiml, že Královec spadl z izolátoru, visel za drát a celý se svíjel. Jakmile se k němu dostal, byl už mrtev. V tuto chvíli se dal na útěk do lesa. Správně vytušil, že se blíží hlídka Pohraniční stráže.²⁷⁴

Hlídka vojína základní služby Miroslava Karvánka a Albína Vanča z pozorovatelný zahlédla neznámého muže a poté zablesknutí v zátarasu. Když dorazili na místo záblesku,

²⁷⁰ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/12, Denní hlášení ze 4.5.1956.

²⁷¹ ABS, f. Hlavní správa rozvědky SNB – svazky, reg. č. 40246 I. S, Zpráva o Karlu Reichelovi.

²⁷² ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/12, Denní hlášení ze 4.5.1956.

²⁷³ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení narušitelů státních hranic v úseku 3. pohr. roty dne 3. května 1956 – vyhodnocení.

²⁷⁴ Tamtéž

zjistili, že muž mezi první a druhou stěnou zátarasu je mrtev. Za ruku visel na třetím vodiči a měl popálené prsty. V první stěně byl malý otvor, kudy Královec prolezl. Jeden z hlídky si všiml stop, které vedly do vnitrozemí. Nastalo tedy pronásledování s psovody a společně se sousedními rotami zavedla 3. rota zvýšenou ostrahu a vytvořila clony. Tato opatření měla skončit do 17:30 toho dne.²⁷⁵

Po nějaké době hlídka svobodníka Adolfa Nehyby, vojína Štefana Holáka a psovoda Stanislava Rozbořila zahlédla muže, který utíkal do vnitrozemí. Po neuposlechnutí rozkazu k zastavení vypustili služebního psa. Muž se nakonec zastavil a vzdal. Poté jej eskortovali na rotu. Vše se odehrálo během 30 minut po objevení Královce.²⁷⁶

Jejich totožnosti zjistili vyšetřovatelé dle občanských průkazů, které měli Královec i Janus u sebe. Januse předali 4. dubna do vazby Krajské správy Ministerstva vnitra v Plzni, kde byl vyslýchán. Janus při výslechu udal důvod útěku nespokojenost s prací v dole. Jestli tato odpověď odpovídá skutečnému důvodu není jisté.²⁷⁷

Josef Královec byl pohřben 4. května 1956.²⁷⁸ Oproti ostatním případům byli na pohřbu přítomni rodiče. Taktéž nebyl pohřben v obci Maxov, ale v obci Eisendorf v okrese Horšovský Týn.²⁷⁹

3.11 Alois Pastorek

Alois Pastorek se narodil 21. srpna 1927 v Moravské Lieskové v okrese Nové Mesto nad Váhom. Byl tedy slovenské národnosti. Zde také bydlel s manželkou Pavlou Pastorkovou, rozenou Tomšovou a dvěma dětmi. Přejížděné bydliště měl v Karviné od února 1956, protože zde pracoval v dole Československé armády. Jeho předchozím zaměstnavatelem byl Hydrostav v Bratislavě. Dle orgánů Ministerstva vnitra měl špatnou pověst v místě svého bydliště. Často chodil domů opilý, byl hrubý a nestaral se o rodinu. Dne 18. června 1956 byl dokonce vyhozen z domu svým švagrem. Poté se již neví, kde do pokusu přejít státní hranice pobýval. V Domažlicích se měl nacházet jeho přítel.²⁸⁰

Pastorek byl střední atletické postavy, měl světle kaštanové vlasy a zelené oči.²⁸¹

²⁷⁵ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení narušitelů státních hranic v úseku 3. pohr. roty dne 3. května 1956 – vyhodnocení.

²⁷⁶ Tamtéž

²⁷⁷ Tamtéž

²⁷⁸ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/12, Denní hlášení ze 4.5.1956.

²⁷⁹ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Zadržení narušitelů státních hranic v úseku 3. pohr. roty dne 3. května 1956 – vyhodnocení.

²⁸⁰ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Vyhodnocení zadržení narušitele dne 22. března 1956.

²⁸¹ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Protokol o ohledání mrtvolky dne 22. března 1956.

3.11.1 Okolnosti úmrtí

Alois Pastorek byl nalezen mrtvý na spodním vodiči v drátěném zátarasu 22. června 1956 v 21:15. Konkrétně v úseku 10. roty Černá řeka u prostoru Skalka. Na základě postupu služebního psa měl Pastorek přijít ke státní hranici od státní silnice u Capartic.²⁸² Capartice se nachází nedaleko Domažlic.

Dle ranního průzkumu a práce služebního psa bylo konstatováno, že se Pastorek schovával několik hodin za skalkou. Odtud měl pozorovat hlídku a jakmile odešla, měl se začít přesunovat. K drátěnému zátarasu se od lesa dostal třemi skoky dlouhými asi 130 centimetrů. Vybral si místo, kde byl zátaras namotán v křížích. Přimo na místě bylo zjištěno, že si pomocí zbytku suché bukové větve nadzdvihl spodní dráty. Na zemi našla hlídka stopy rukou, podpatků, hýždí a zad. Pastorek pravděpodobně postupoval nejdříve vleže na zádech a rukama si přidržel drát nad sebou. Poté se otočil a lezl dál po špičkách, protože zde byly nalezeny stopy špiček bot. Měl na mnoha místech potrhaný plášť od drátů. Spodní dráty u střední stěny si podložil holí, která byla objevena u jeho těla.²⁸³

Nejdříve bylo v 21:10 zjištěno vypnutí automatu u elektrického zátarasu. Jen o pět minut později byl Pastorek nalezen, jak leží podél střední stěny zátarasu. Spodního vodiče se dotýkal středem těla, čelem a chodidlem. Kromě toho u něj ležela i hnědá aktovka, kterou držel v levé ruce. U sebe měl také doklady, takže jeho totožnost byla jednoduše zjištěna.²⁸⁴

Dle protokolu o ohledání mrtvoly byl Pastorek usmrčen elektrickým proudem vedoucím v drátěném zátarasu. Ani včasný lékařský zásah by mu nepomohl. Měl mnoho popálenin na horních i dolních končetinách. Některé části těla měl až zuhelnatělé.²⁸⁵

Vše je zaznamenáno na schématickém plánu místa nalezení těla. Jsou zde zakresleny kameny, za kterými se Pastorek schovával a také dvě stěny zátarasu ze tří. Modrofialovou barvou jsou zobrazeny stopy Pastorka. Kromě toho je celý zásah zakreslený i na mapce, kde je vidět také postup hlídek a psovodů.²⁸⁶

²⁸² ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/12, Denní hlášení z 23.6.1956.

²⁸³ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Vyhodnocení zadržení narušitele dne 22. června 1956.

²⁸⁴ Tamtéž

²⁸⁵ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Protokol o ohledání mrtvoly dne 22. června 1956.

²⁸⁶ Viz příloha č. 10 a 11.

Dle denního hlášení měl být pohřben na hřbitově v Maxově.²⁸⁷ Nakonec byl pohřben 24. června 1956 ve 20:30 na hřbitově v Lučině. Kvůli tomu, že na odeslané dálkopisy do Moravské Lieskové nepřišla zpráva o převzetí mrtvoly příbuznými.²⁸⁸

3.12 Michal Pankratz/Pangratz

Michal Pankratz se narodil 16. května 1868. V padesátých letech bydlel v obci Daberg, která leží ve Spolkové republice Německo blízko státních hranic s Československou republikou.²⁸⁹

3.12.1 Okolnosti úmrtí

90letý Pankratz byl zadržen 3. června 1958 v 2:00 u 16. roty Spálenec. Postupoval směrem k drátěnému zátarasu s úmyslem dostat se do Československé republiky. Hlídka vojína Berdise a vojína Semka jej zpozorovala. Berdis se poté přemístil podkopem za zátaras a vyzval Pankratze k zastavení, ale neuposlechl. Místo toho přecházel u zátarasu z místa na místo a hlídka jeho slovům nerozuměla. Berdis jej dopadl, bez použití zbraně zadržel a nasadil mu pouta. Po 200 metrech chůze Pankratz odmítl jít dál, sedl si a pak si také lehl. Ve chvílce Berdis zjistil, že se Pankratz nehýbe. Byl tedy přivolán brigádní lékař podporučík Hyrš. Lékař potvrdil Pankratzovu smrt. Po osobní prohlídce u něj nebylo nic nalezeno, pouze byl bez jedné boty. Na rukách měl dobře viditelné modřiny, které způsobila pouta.²⁹⁰ Dle denního hlášení brigádní lékař konstatoval smrt mrtvicí.²⁹¹

O pár minut později, ve 2:20, byl na německé straně zjištěn pohyb a světlo. Přivolaná hlídka uviděla dva muže, kteří česky volali, že hledali svého otce. Mysleli si, že by mohl být na jejich území. Nadporučík Vráblík jim oznámil, že situaci prověří, ale o Pankratzi jim neřekl ani slovo. Synové hlídce také oznámili, že jejich otec je vážně duševně nemocný.²⁹²

V 8:30 téhož dne chtěl přednosta komisariátu Grenzpolizei ve Fürth im Walde schůzku s hraničním zmocněncem, kvůli pohřešovanému Pankratzi. Tato schůzka ale uskutečněna nebyla.²⁹³

²⁸⁷ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/12, Denní hlášení z 26.6.1956.

²⁸⁸ ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6, Nález mrtvoly na katastrálním území Černá Řeka – zpráva.

²⁸⁹ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 181, Zadržení narušitele pro přechod z NSR do ČSR – hlášení.

²⁹⁰ Tamtéž

²⁹¹ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/14, Denní hlášení z 4.6.1958.

²⁹² ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 181, Zadržení narušitele pro přechod z NSR do ČSR – hlášení.

²⁹³ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, bal. A/14, Denní hlášení z 4.6.1958.

Ihned 3. června 1958 se konala porada u náměstka ministra zahraničních věcí Antonína Gregora, kde se projednával případ Pankratze. Přítomný generálmajor Ludvík Hlavačka objasnil, že se jednalo o duševně nezdravého člověka. Tento poznatek obhájil výsledky vyšetřování. Dále připomenul, že pouta mu byla nasazena jen kvůli tomu, že se bránil a neustále křičel. Upozornil i na stopy po poutech na zápěstí. V zápisu je patrné, že tyto stopy chtěli funkcionáři zatajit: „*Pokud jde o stopy po poutech je třeba postupovat tak, aby při pitvě tyto skutečnosti nebyly uváděny do protokolu.*“²⁹⁴ Dále se měla vyřešit situace, že orgány Granzpolizei i synové se domnívali, že je Pankratz na československém území a žádají jeho vrácení. Nakonec vzešel tento výsledek: neoficiálně oznámit, že z dobré vůle mohou příbuzní zemřelého vidět a při úřední pitvě může být přítomen německý lékař. Poté by československá strana měla dát souhlas k převozu těla do Německa.²⁹⁵ Večer se konala další schůze, tentokrát mezi funkcionáři z Pohraniční stráže a z Granzpolizei. Trvala pouhých deset minut. Obě strany se dohodly na řešení, které navrhl již předtím Hlavačka, hlavně kvůli zachování dobrých vztahů na státní hranici.²⁹⁶

Vše se odehrálo následující den 4. června na hraničním přechodu Folmava. Přijel německý lékař MUDr. Karel Seidl, syn zemřelého Michal Pankratz a dcera zemřelého Terezie Denková, rozená Pankratzová. Společně s velitelem 9. brigády majorem Václavem Benešem a dalšími brigádními funkcionáři se přesunuli do márnice v Domažlicích. Zde jim byla ukázána mrtvola a bylo jim přislíbeno, že se mohou ostatky Pankratze po soudní pitvě předat Spolkové republice Německo. Rodina však musela zaplatit náklady za převoz, konkrétně 1050 Kčs. Při pitvě bylo zjištěno mnoho zdravotních obtíží, jako kornatění mozkových tepen, bronchopneumonie dvou plicních laloků a zbytnění štítné žlázy. Dále lékaři zaznamenali odřeniny a podlitiny, které byly způsobeny pádem na zem, jinak žádné známky násilí. Závěrem bylo potvrzeno, že Pankratz zemřel z chorobných příčin. Večer proběhlo předání rakve s tělem a tím byl celý oficiální styk ukončen.²⁹⁷

Jeho dcera Terezie odůvodňovala jeho úmysl přejít státní hranice tak, že před svou smrtí chtěl vidět Spálenec (německy Prennet), kde žil před odsunem.²⁹⁸

²⁹⁴ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 181, Zápis o poradě u soudruha náměstka Gregora.

²⁹⁵ Tamtéž

²⁹⁶ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 181, Provedení oficiálního styku se zástupci GP.

²⁹⁷ ABS, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, k. 181, Záznam o styku a jednání velitele 9. brigády se zástupci NSR.

²⁹⁸ Tamtéž

Závěr

Tato bakalářská práce pojednává o případech úmrtí na státní hranici v oblasti působení 9. brigády Pohraniční stráže v padesátých letech. V první řadě seznámila čtenáře s historií ochrany státních hranic a Pohraniční stráží obecně. Byl načrtnut jak její systém, tak organizace a taktika. Druhá kapitola se již zaměřila přímo na sledovanou 9. brigádu Pohraniční stráže. Rozebrala zde i jednotlivé roty a jejich současný stav. Dále, jen pro porovnání s dvanácti usmrčenými osobami za padesátá léta, jsou uvedeny také počty zadržených. Poté již následuje hlavní část práce. V ní je nejdříve úvod do problematiky usmrcení na státních hranicích a některé statistické údaje ze sledovaného období a úseku. K jednotlivým případům je nejdříve nastíněn život osob a jejich aktivita před neúspěšným přechodem státní hranice. Zde byl u některých osob problém najít požadované informace, protože prameny se bohužel nedochovaly. Dále následují vždy okolnosti jejich smrti, které byly popsány dle oficiálních dokumentů Pohraniční stráže, či jiných státních orgánů.

Pohraniční stráž jako taková vznikla v rámci Sboru národní bezpečnosti 1. ledna 1949. Předcházela jí Finanční stráž a Pohraniční útvar Sboru národní bezpečnosti 9600 Praha. Hlavní reorganizace proběhla na začátku roku 1951. Vzniklo pět brigád na hranicích se Spolkovou republikou Německo a čtyři oddíly na hranicích s Německou demokratickou republikou a Rakouskem. Výrazným mezníkem je 11. červenec 1951, kdy byl vydán zákon o ochraně státních hranic č. 69/1951. Po většinu své existence patřila Pohraniční stráž pod ministerstvo vnitra. V průběhu let se počet brigád různě měnil a měnila se také taktika ostrahy hranic. Nejdříve byl hlavní osou drátěný zátaras a různé typy hlídek. Později se přešlo na jiný způsob. Potencionální „narušitelé“ se k zátarasu vůbec neměli dostat. V tom pomohla hlídka pátračů, kteří se pohybovali v civilním oblečení. Pohraniční stráž byla zrušena 1. ledna 1991. Fungovala tedy přes 40 let.

Ženijně technické zabezpečení mělo zpomalit či zastavit možné „narušitele“ hranic. Nejvýraznějším byl drátěný zátaras, který měl nejčastěji tři stěny. Od roku 1953 byl navíc elektrifikován. V této podobě se stal osudným pro mnoho lidí, kteří se jej pokoušeli překonat. Stal se symbolem pro železnou oponu, která rozdělila Evropu na mnoho let. Kromě zátarasu byly na hranicích na několik let také miny. Dodnes si v příhraniční přírodě můžeme všimnout lesních průseků, které byly dělány pro lepší viditelnost a pro výstavbu zátarasu.

Devátá brigáda Pohraniční stráže byla ustanovena k 1. lednu 1951, kdy vznikla nová soustava. V této době měla své velitelství v Poběžovicích a měla celkem 20 rot. Od roku 1962 se její sídlo přemístilo do Domažlic. Počet rot se v průběhu let různě měnil. Na konci

devadesátých let měla brigáda celkem 17 rot. Informace přímo k této brigádě jsem čerpala z vojenské kroniky 9. brigády. Z odborné literatury se jedná o knihu Zdeňka Šmída *Tajemství západní hranice*. V současné době většina bývalých objektů brigády chátrá. Zůstávají pouze torza budov a podobně.

Jako velmi zajímavé považuji to, jaké různé životy vedly osoby, které jsem do své práce zahrnula. Na úplném začátku práce mě ani nenapadlo, jaká různorodost se zde objeví. Je zde zpracováno úmrtí převaděče a příslušníka anglické rozvědky Josefa Ziky. Dále také zavraždění bývalého agenta československé rozvědky a pozdějšího agenta rozvědky cizí Štefana Kollmanna. Dalším agentem cizí rozvědky byl také Bruno Peška. V práci se objevil i bývalý příslušník Sboru národní bezpečnosti Ladislav Vaník, který byl zabit svými někdejšími spolupracovníky.

Na základě dokumentace k uvedeným případům lze odvodit, jak postupovaly oficiální orgány při úmrtí „narušitele“ státních hranic. Incidenty by vždy měly být zaznamenány v denních hlášeních, která se vyhotovovala v rámci všech brigád. V nich nejsou detailní informace, protože se zpracovávala velmi rychle. V rámci každé brigády se zhotovovaly také měsíční výkazy, kde byly statistiky a shrnutí za určitý měsíc. Po určitém odstupu se zhotovovaly také zprávy o narušení státních hranic či o zadržení „narušitele“. Ty byly již detailnější a velitel brigády zpravidla napsal také zhodnocení zásahu apod. Zmiňují se zde i odměny pro zasahující pohraničníky. Tyto zprávy byly adresovány vždy na Hlavní správu do Prahy. Pokud byl případ něčím zvláštní, například se jednalo o mrtvého agenta cizí rozvědky nebo o převaděče, bylo zhotoveno více dokumentů. Některé dokumenty mohly být samozřejmě úmyslně zničeny nebo se do dnešní doby nezachovaly.

Na státní hranici v rámci úseku 9. brigády Pohraniční stráže zemřelo v padesátých letech celkem 12 osob. Všechny byly mužského pohlaví. Přesně polovina z usmrcených osob zemřela na následky zasažení elektrickým proudem z drátěného zátarasu. Tři osoby byly zastřeleny, z toho jedna příslušníkem kontrarozvědky. Dvě osoby zemřely poté, co je zasáhla mina a jedna při eskortě na velitelství. Většina osob byla české národnosti, čtvrtina byla národnosti slovenské, jedna osoba německé a jedna maďarské. Kromě jednoho případu přecházely státní hranici všechny osoby samostatně. Směr postupu osob byl většinou z Československa do Spolkové republiky Německo. Pouze v případě převaděče Josefa Ziky, agenta Bruna Pešky a starce Michala Pankratze se jednalo o postup opačný. Průměrný věk v době smrti je 30,9. Nejstarší Michal Pankratz měl 90 let. Nejmladší byli Jan Kováč a Alois Němec, kteří zemřeli v 19 letech.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

- fond 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice (2344)
- fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S)
- fond Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic (2357)
- fond Organizační a vnitřní správa FMV IV. díl (A 6/4)
- fond Personální spisy příslušníků MV
- fond Sekretariát Federálního ministerstva vnitra (A 2/1)
- fond Studijního ústavu ministerstva vnitra (SÚMV)
- fond Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády (ZS/GŠ)
- sbírka Správa vyšetřování StB (V)
- sbírka starých svazků a dotazníků (S/D)
- sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR)

Národní archiv (NA)

- fond Ministerstvo vnitra I – prezidium Praha (225)

Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV)

- vyšetřovací spis č. ÚDV-6/VtB-2005, Usnesení o odložení.
- vyšetřovací spis č. ÚDV-11/VtB-2002, Střelby na hranicích – poškozený Ladislav Vaník, Úřední záznam o podaném vysvětlení.

Soukromý archiv Jaroslava Jílka

Tištěné prameny

František WEIS, *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*. Praha: Naše vojsko, 1986.

Sbírka zákonů, Zákon č. 231/1948 Sb.

Sbírka zákonů, Zákon č. 86/1950 Sb.

Sbírka zákonů, Zákon č. 69/1951 Sb.

Sbírka zákonů, Zákon č. 140/1961 Sb.

Články v odborných periodikách

Martin PULEC, *Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951*. In: *Securitas imperii* 7, Praha 2001, s. 55–91.

Odborná literatura

Bořivoj ČELOVSKÝ, *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2004.

Martin DUBÁNEK, *Československé opevnění 1952–1964*. In *Ochrana státní hranice v 50. letech 20. století*. Brno: Technické muzeum, 2017.

Tomáš JÍLEK – Alena JÍLKOVÁ, *Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*. Praha: Baset, 2006.

Tereza MAŠKOVÁ – Vojtěch RIPKA, *Železná opona v Československu: usmrcení na československých státních hranicích v letech 1948–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015.

Ivo PEJČOCH, *Hrdinové železné opony*. Cheb: Svět křídel, 2008.

Ivo PEJČOCH, *Přechody přes železnou oponu*. Cheb: Svět křídel, 2011.

Ivo PEJČOCH, *Vojáci na železné oponě*. Cheb: Svět křídel, 2011.

Martin PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek; Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006.

Martin PULEC, *Stručný statisticko historický pohled na výsledky činnosti Pohraniční stráže v letech 1950 až 1960*. In *Ochrana státní hranice v 50. letech 20. století*. Brno: Technické muzeum, 2017.

Zdeněk ŠMÍDA, *Tajemství šumavské hranice*. Plzeň: Starý most, 2019.

Zdeněk ŠMÍDA, *Tajemství západní hranice: Chebsko, Tachovsko, Domažlicko*. Plzeň: Starý most, 2021.

Pavel VANĚK, *K vývoji žejnítěchnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955*. In: *Sborník Archivu ministerstva vnitra, 2/2004*. Praha 2004.

Pavel VANĚK, *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.

Internetové odkazy

ABS, *Minová pole – zřízení*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/minove-pole-1951.pdf> [citováno dne: 3.2.2022].

ABS, *Rozkaz náčelníka Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic č. 12/1985*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/rozkaz-12-1985.pdf> [citováno dne: 6.3.2022].

ABS, *Rozkaz velitele Pohraniční a Vnitřní stráže č. 0090*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/rozkaz-0090-1953.pdf> [citováno dne: 6.3.2022].

ABS, *Směrnice pro zřizování minových pásů u Pohraniční stráže, jejich udržování a odminování*. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/smernice-minovych-pasu.pdf> [citováno dne: 6.3.2022].

Seznam příloh

Textová příloha

Příloha č. 1: Zákon o ochraně státních hranic č. 69/1951 Sb.

Obrazové přílohy

Příloha č. 2: Fotografie hlídky se základní výzbrojí: puškou a samopalem (Soukromý archiv Jaroslava Jílka)

Příloha č. 3: Fotografie elektrického zařízení ochrany státních hranic (Soukromý archiv Jaroslava Jílka)

Příloha č. 4: Fotografie dřevěné pozorovatelny (Soukromý archiv Jaroslava Jílka)

Příloha č. 5: Fotografie objektu, kde sídlila rota Diana (Soukromý archiv Jaroslava Jílka)

Příloha č. 6: Fotografie Josefa Ziky (ABS, sb. starých svazků a dotazníků, arch. č. S-4730 PL)

Příloha č. 7: Schéma kontaktů v rámci špionážní skupiny okolo Pokorného a Ziky – Zika označen šipkou (ABS, sb. Správa vyšetřování StB, arch. č. V-402 MV, operativní podsvazek spisu Pokorný Svatopluk a spol.)

Příloha č. 8: Fotografie místa zastřelení Štefana Kollmanna (ABS, f. Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, i. j. 536, Zastřelení agenta Kolmana)

Příloha č. 9: Fotografie Štefana Kollmanna (ABS, f. Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, arch. č. OS-5694 ZSGŠ, svazek „ŠKRHOLA“)

Příloha č. 10: Nákres k narušení státní hranice Aloisem Pastorkem (ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6)

Příloha č. 11: Plánek k narušení státní hranice Aloisem Pastorkem (ABS, f. 9. brigáda Pohraniční stráže Domažlice, k. 6)

Přílohy č. 12–16: Grafy ke statistickým údajům k úmrtím na státní hranici

Textová příloha

Příloha č. 1: Zákon o ochraně státních hranic č. 69/1951 Sb.

69.

Zákon

ze dne 11. července 1951

o ochraně státních hranic

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1

K zajištění pokojné výstavby socialismu v naší vlasti je třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora pokroku a míru. Ochrana státních hranic je proto povinností každého občana.

§ 2

Provádění ochrany státních hranic náleží do působnosti ministerstva národní bezpečnosti, které tento úkol plní svými orgány, zejména Pohraniční stráží.

§ 3

(1) Službu v Pohraniční stráží vykonávají pro její význam, odpovědnost a namáhavost vybraní příslušníci pracujícího lidu.

(2) Příslušníci Pohraniční stráže mají stejná práva a stejné povinnosti jako příslušníci vojska; při výkonu své pravomoci mají též právní postavení příslušníků Sboru národní bezpečnosti.

§ 4

Organisaci Pohraniční stráže stanoví a předpisy o jejím doplňování, o propouštění příslušníků Pohraniční stráže a služební předpisy vydá ministr národní bezpečnosti.

§ 5

O součinnosti Pohraniční stráže s brannou mocí rozhoduje ministr národní bezpečnosti v dohodě s ministrem národní obrany.

§ 6

Služba v Pohraniční strážce se počítá jako služba ve vojsku. Hodnosti dosažené v Pohraniční strážce jsou vojenskými hodnostmi. Pro příslušníky Pohraniční strážce platí předpisy o platových poměrech příslušníků ozbrojených sborů.

§ 7

Příslušníci Pohraniční strážce podléhají vojenské soudní pravomoci a ustanovením o trestných činech vojenských.

§ 8

Ministr národní bezpečnosti stanoví nařízením, kdy příslušník Pohraniční strážce při výkonu své pravomoci užije zbraně.

§ 9

Ministr národní bezpečnosti v dohodě s ministrem financí upraví součinnost Pohraniční strážce s finančními orgány při zjišťování trestných činů a přestupků finanční povahy.

§ 10

(1) Ke splnění úkolů uvedených v tomto zákoně může ministr národní bezpečnosti činit potřebná opatření a vydávat obecně závazné předpisy; může zejména stanovit,

a) že vstup a pobyt na určité části území státu je zakázán nebo dovolen jen na zvláštní povolení,

b) že na určité části území státu je k provádění prací, které mění tvářnost terénu, nebo ke zřízení telekomunikačních nebo energetických vedení vnitrostátních nebo mezinárodních třeba též předchozího souhlasu ministerstva národní bezpečnosti.

(2) V jednotlivých případech může ministr národní bezpečnosti přenést pravomoc podle odstavce 1 na své podřízené orgány.

§ 11

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr národní bezpečnosti v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.

Dr. John v. r.

Zápotocký v. r.

Kopřiva v. r.

Obrazové přílohy

Příloha č. 2.

Příloha č. 3.

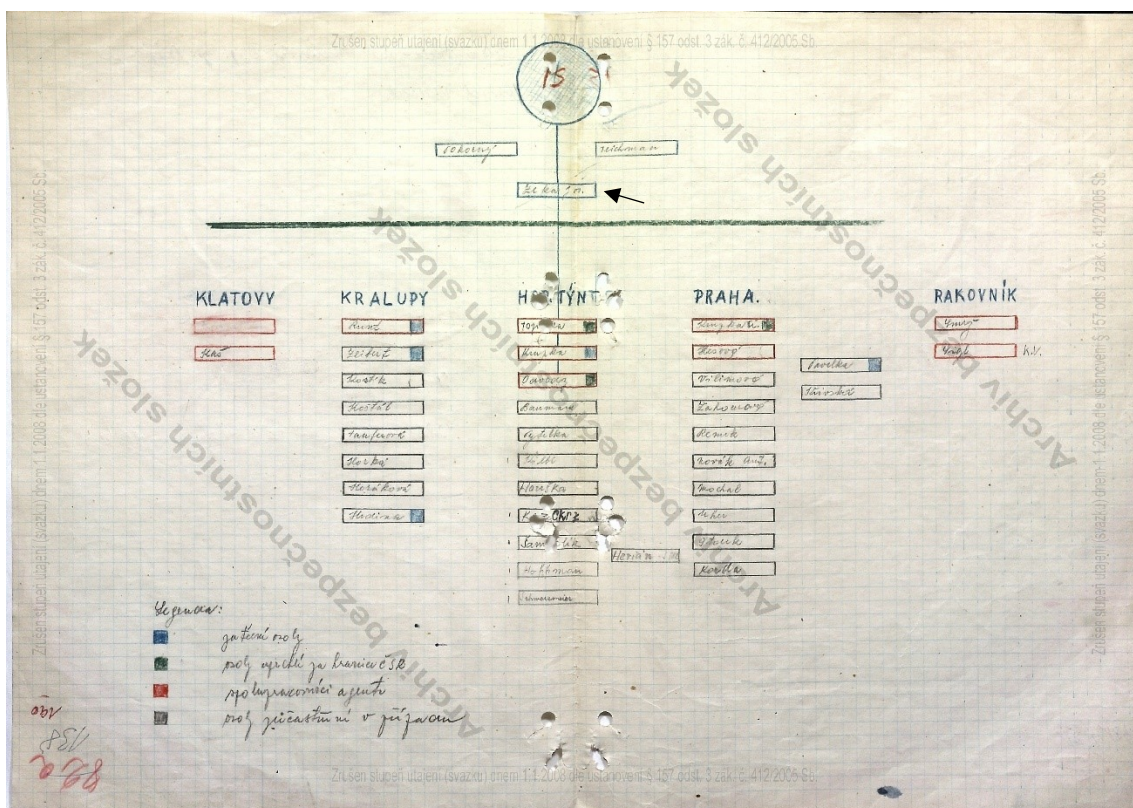
Příloha č. 4.

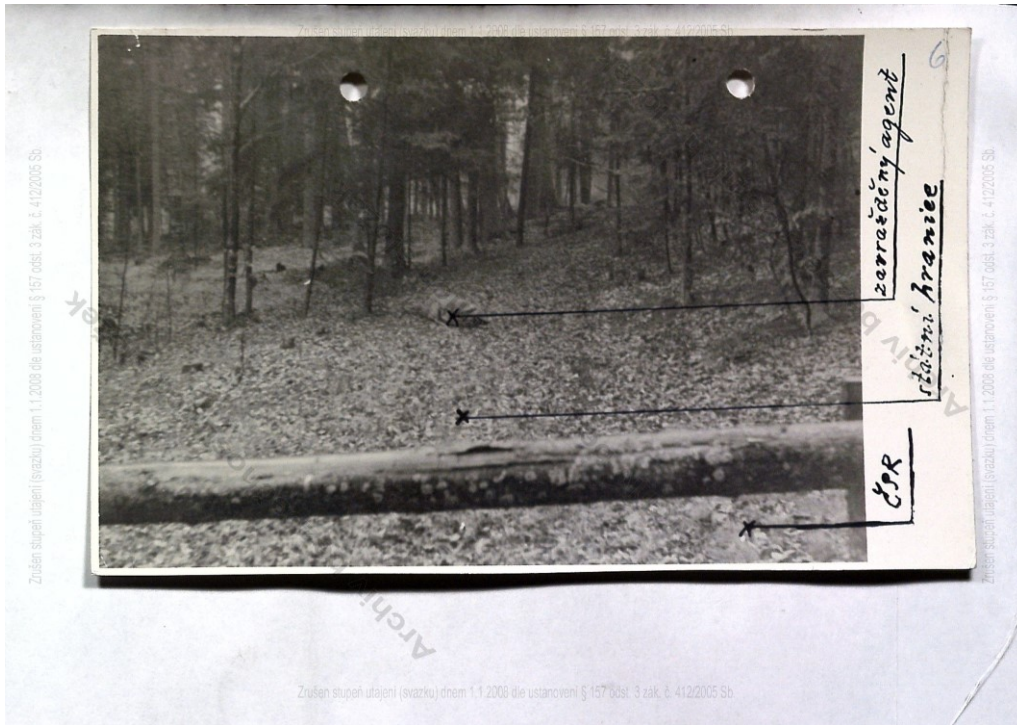
Příloha č. 5.

Příloha č. 6.

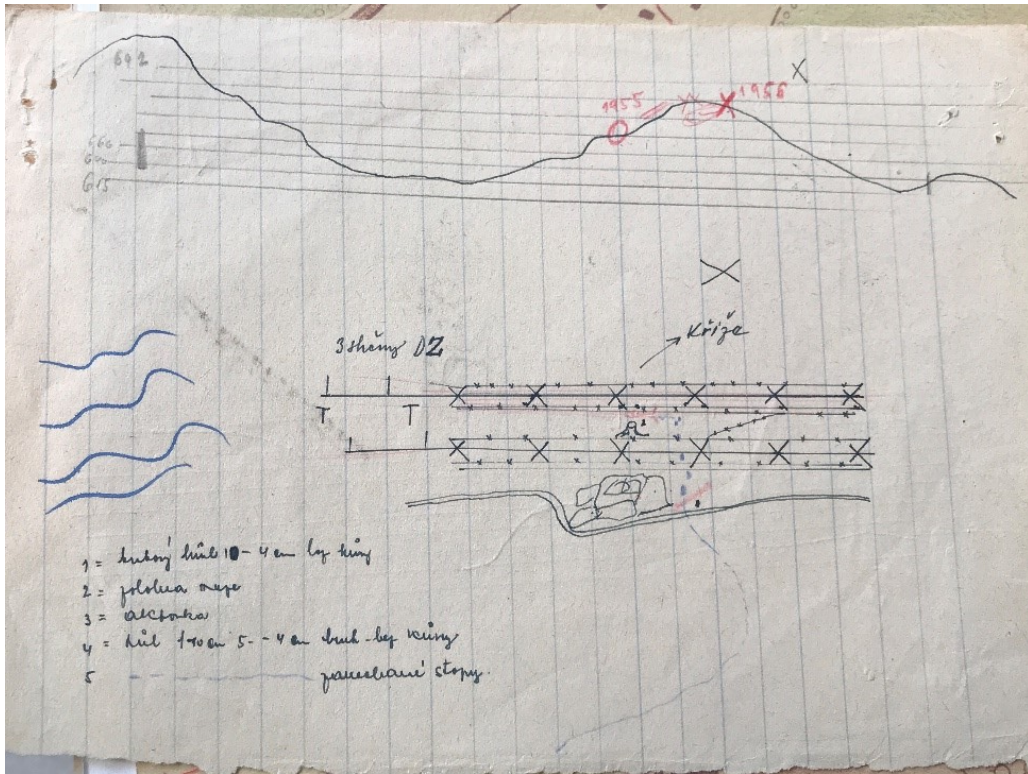
Příloha č. 7.

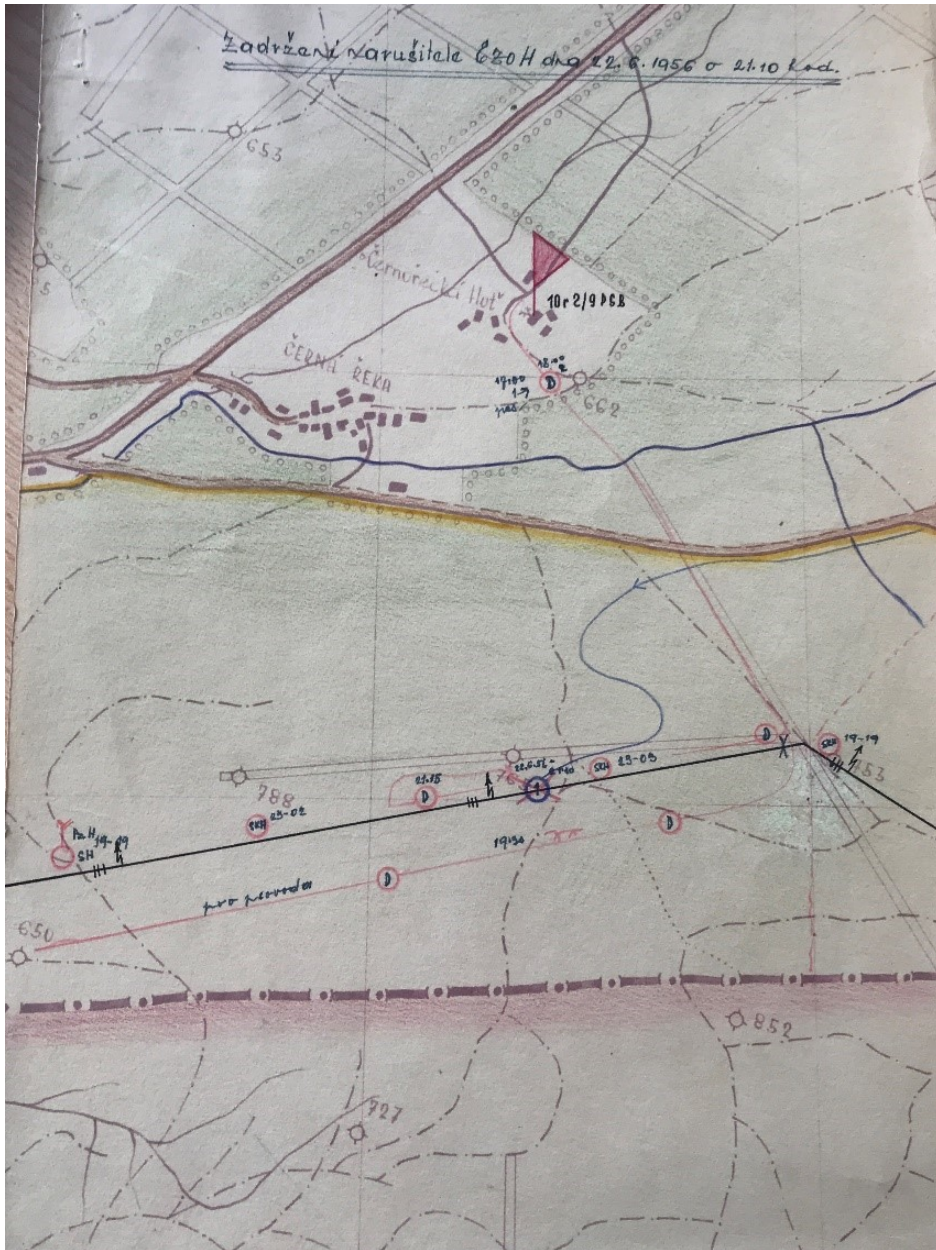
Příloha č. 8.

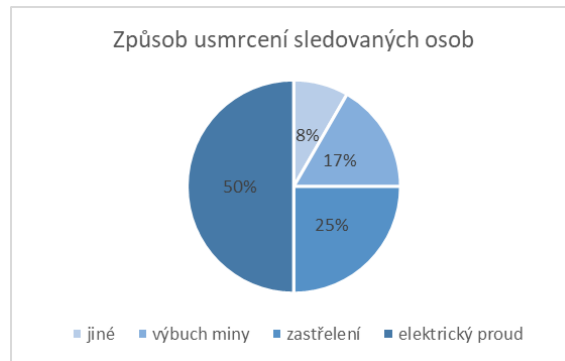
Příloha č. 9.

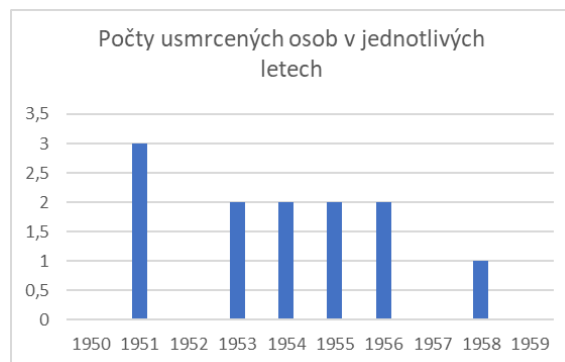
Příloha č. 10.

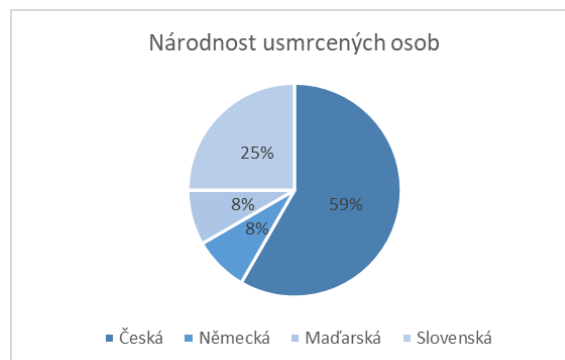
Příloha č. 11.

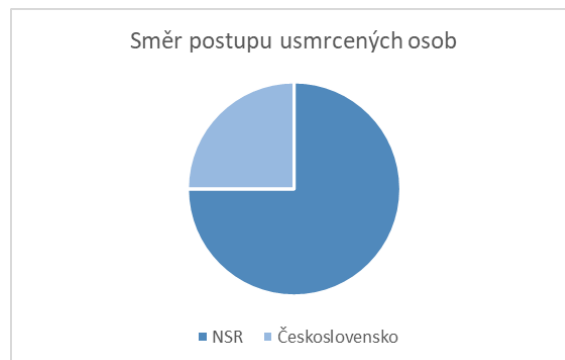
Příloha č. 12.

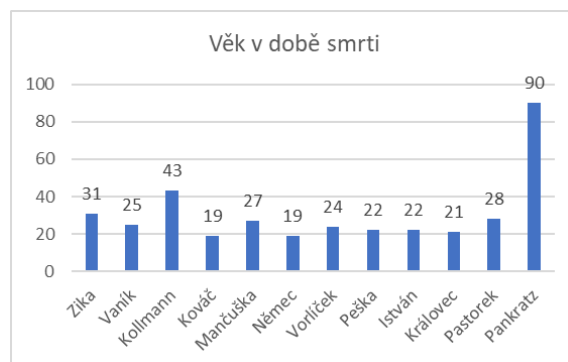
Příloha č. 13.

Příloha č. 14.

Příloha č. 15.

Příloha č. 16.